

บทที่ 2

วรรณคดีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "การศึกษาความเข้าใจทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย กรุงเทพมหานคร" ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. เอกสาร บทความต่าง ๆ
  - 1.1 ความหมายของจริยธรรม
  - 1.2 องค์ประกอบของจริยธรรม
  - 1.3 แหล่งกำเนิดของจริยธรรม
  - 1.4 จริยธรรมกับการศึกษา
  - 1.5 เนื้อหาจริยธรรมทั้ง 12 ด้าน
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 2.1 งานวิจัยภายในประเทศที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม
  - 2.2 งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

1. เอกสาร บทความต่าง ๆ

1 ความหมายของจริยธรรม

ความหมายของจริยธรรมในทัศนะผู้ทรงคุณวุฒิในประเทศไทยได้ให้ความหมายต่าง ๆ กัน ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ (2505: 187-188) ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม แปลตามตัวพยัญชนะว่า ธรรมควรประพฤติ จร แปลว่า ความประพฤติ อัย ปัจจัย มีความหมายว่า ควร จริย แปลว่า ความประพฤติ จริยธรรม แปลว่า สิ่งที่ควรประพฤติ

พระราชวรมณี (2523: 9) ได้ให้ความเห็นในการวิเคราะห์ความหมายของจริยธรรมว่า ในทางพุทธศาสนา จริยธรรม คือ การนำเอาความรู้ในความจริงหรือกฎธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตที่ดีงาม ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

เสฐียรโกเศศ (2515: 278) อธิบายว่า จริยธรรมเป็นเรื่องว่าด้วยความประพฤติของคนว่ามีลักษณะที่ควรมี ควรเป็นอย่างไร

พิทยา สายหู (2517: 187) ให้ความหมายว่า จริยธรรมเป็นหลักคุณความประพฤติของผู้ร่วมสังคม มักถือว่ามีมาจากศีลธรรมของศาสนา

พนัส หันนาคินทร์ (2520: 10) ได้มีความเห็นสอดคล้องกับ อำนวย ทะพิงค์แก และ ชัยนต์ วรรณะภูมิ (2522: 20) โดยกล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้เกิดความดี ความถูกต้อง และความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคม

ระวี ภาวิไล (2522: 2) ให้นิยามว่า จริยธรรม คือ แนวทางความประพฤติเพื่อยู่กันได้อย่างร่มเย็นในสังคม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523: 32) ได้กล่าวว่า จริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้าง เป็นลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ ลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสังคมนั้น คือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ สนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าเป็นการกระทำที่เหมาะสม ส่วนอีกประการหนึ่ง คือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสังคมนั้น เพราะเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ หรือพยายามกำจัด ผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะพฤติกรรมแรกมากกว่า

มาโนชญ์ ตันชานิชย์ (2523: 41) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติที่ชอบที่พึงปรารถนาของผู้ที่ได้พบเห็น ความประพฤติในที่นี้หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลแต่ละคนที่แสดงออกมาเป็นประจำ เป็นอุปนิสัย สืบเนื่องมาจากความนึกคิดเชื่อถือหรือนิสัยที่ได้สะสมไว้ มิใช่เป็นการกระทำที่แสดงออกมาโดยเสแสร้ง ทั้งกาย วาจา และใจ จริยธรรมจึงมีความหมายว่าความดีที่พึงประพฤติปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่น ได้แก่ ความสำนึกในเรื่องชาติ เกียรติวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ละอายและเกรงกลัวต่อบาป อดทน ชยันหมั่นเพียร ประหยัด สามัคคี กตัญญู กตเวทิตะ รู้จักขอกภัย ให้อภัย ตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ต่อตนเอง ครอบครัว เพื่อน ชุมชน ด้วยความชอบธรรม

วิระ บำรุงรักษ์ (อ้างใน กรมวิชาการ 2523: 131) ได้สรุปความหมายของจริยธรรมว่า เป็นแบบแผนความประพฤติซึ่งตั้งอยู่บนหลักคุณธรรม (Virtue) ซึ่งหลักคุณธรรมนั้นก็คือ ความรู้สึกนึกคิด (Mental Attitude) หรือสภาพของจิตที่เป็นบุคคลเป็นพื้นฐานของการแสดงออกเป็นการกระทำพฤติกรรมหรือกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อตนเอง และ

ผู้อื่น สภาพจิตที่เป็นกุศลที่เรียกว่าคุณธรรมนี้เกิดขึ้นได้เพราะจิตรู้จักความจริง (Truth) ความดี (Goodness) และความงาม (Beauty)

ความหมายของจริยธรรมในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิในต่างประเทศ

เจฟฟรี (Jeffreys 1962: 34) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า เป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานของความดี ความเลว เป็นพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่ความดีและละเว้นในสิ่งเลวร้ายทั้งปวง

โคลเบอร์ก (อ้างใน Kohlberg L. quoted in Bull 1965: 5) ได้ให้ความหมายว่า เป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดีเป็นเกณฑ์ และมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นมาจนกระทั่งเป็นพฤติกรรมของตนเอง โดยสังคมจะตัดสินการกระทำว่าเป็นการกระทำที่ถูกหรือผิด

บราวน์ (Brown 1965: 411) ได้กล่าวว่า จริยธรรม คือ ระบบของกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะการกระทำที่ถูกออกจากการกระทำที่ผิด คล้ายกับไวยากรณ์ที่เป็นระบบของกฎเกณฑ์สำหรับแยกแยะประโยคที่สร้างขึ้นมาจากประโยคที่สร้างขึ้นไม่ได้ จริยธรรมทั้งหลายไม่คงที่เหมือนกับไวยากรณ์ ซึ่งมีการวิวัฒนาการไปเสมอ อาจเป็นไปได้ว่า จริยธรรมทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไปเร็วกว่าไวยากรณ์เสียอีก จริยธรรมเปลี่ยนแปลงเพราะความขัดแย้งกันเอง เพราะมีอิทธิพลของแหล่งอื่นและเพราะมีสถานการณ์ใหม่ขึ้นมามากมาย

กู๊ด (Good 1974: 314) ให้ความหมายของจริยธรรมว่าการปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม

สรุปว่าความหมายของจริยธรรมจากทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิทั้งไทยและต่างประเทศ มีความหมายตรงกันคือ หลักเกณฑ์หรือแนวทางความประพฤติและการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสันติสุขขึ้นในสังคม นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิต่างประเทศยังให้ความหมายแตกต่างจากผู้ทรงคุณวุฒิไทยว่า จริยธรรมทั้งหลายคล้ายกับไวยากรณ์ซึ่งเป็นระบบของกฎเกณฑ์ที่แยกแยะประโยคที่สร้างขึ้นมาจากประโยคที่สร้างขึ้นไม่ได้ จริยธรรมทั้งหลายไม่คงที่เหมือนกับไวยากรณ์ ซึ่งมีการวิวัฒนาการไปเสมอ จริยธรรมทั้งหลายเปลี่ยนแปลงเร็วกว่าไวยากรณ์เสียอีก

2. องค์ประกอบของจริยธรรม

ผู้ทรงคุณวุฒิในประเทศไทยได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

ข้อสรุปจากโครงการวิจัยทางด้านการศึกษาจริยธรรมไทยของ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2523: 3) ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมไว้ 3 ประการ ได้แก่

1. ส่วนประกอบของความรู้ (Moral Reasoning) คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้องดีงาม ความสามารถในการตัดสินใจ แยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยความคิด

2. ส่วนประกอบของอารมณ์ ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) ได้แก่ ความพึงพอใจ ความเลื่อมใสศรัทธา ความนิยมยินดี ที่จะรับและนำจริยธรรมมาเป็นแนวปฏิบัติ

3. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมและการแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ

ชัยพร วิชาวุธ และคณะ (2525: 22-43) ได้สรุปองค์ประกอบของจริยธรรม โดยจำแนกออกเป็น 3 อย่าง

1. องค์ประกอบทางปัญญา (Cognition) เป็นส่วนประกอบของความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรม และเป็นส่วนที่จะประเมินหรือตัดสินว่าพฤติกรรมใดที่ดี ที่ถูก ที่ควรและพฤติกรรมใดที่ไม่ดี ไม่ถูก ไม่ควร มโนทัศน์อื่น ๆ ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral Value) ความเชื่อทางจริยธรรม (Moral Belief) การตัดสินทางจริยธรรม (Moral Judgement) การใช้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) และความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม (Moral Cognition)

2. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affection) หมายถึง ความรู้สึกหรือปฏิกิริยาที่มีต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมว่า มีความพอใจหรือไม่พอใจชอบหรือไม่ชอบ เป็นต้น มโนทัศน์อื่น ๆ ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) ทัศนคติทางจริยธรรม (Moral Attitude) และปฏิกิริยาทางจริยธรรม (Moral Reaction)

3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior) หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำที่บุคคลแสดงออกทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม เป็นพฤติกรรมที่ตัดสินได้ว่าดี ไม่ดี ถูก ไม่ถูก ควรหรือไม่ควรเพียงใด มโนทัศน์อื่น ๆ ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ได้แก่ ความประพฤติทางจริยธรรม (Moral Conduct) การกระทำทางจริยธรรม (Moral Action) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

ส่วนชาวต่างประเทศได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้

บราวน์ (Brown 1965: 41) ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น 3 มิติ ได้แก่

1. มิติของความรู้ (Knowledge) อันเป็นส่วนของความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม
2. มิติของความรู้สึก (Feeling) เป็นส่วนของความรู้สึกต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมว่า พอใจหรือไม่พอใจ ชอบหรือไม่ชอบ
3. มิติด้านความประพฤติ (Conduct) เป็นส่วนของพฤติกรรมต่อตนเอง ผู้อื่น หรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งสามารถแสดงออกให้เห็นได้ว่า ถูกหรือไม่ถูก ควรหรือไม่ควรเพียงใด

ฮอฟแมน (Hoffman 1979: 598) ได้แบ่งจริยธรรมเป็นกระบวนการอิสระ 3 กระบวนการได้แก่

1. ความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought) เป็นกระบวนการความเชื่อ ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรมและเป็นส่วนที่ใช้ในการตัดสินความถูกต้องและความเหมาะสมของพฤติกรรมทางจริยธรรม
2. ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling) เป็นกระบวนการทัศนคติเชิงจริยธรรมที่แสดงถึงความชอบหรือไม่ชอบต่อพฤติกรรมทางจริยธรรมที่ได้ประสบหรือประพฤติ
3. พฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior) เป็นกระบวนการแห่งการกระทำอันมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เป็นกระบวนการรูปธรรมที่ปรากฏให้ตัดสินได้ว่าถูกต้องหรือเหมาะสมเพียงใด

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่าผู้ทรงคุณวุฒิทั้งไทยและต่างประเทศได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมไว้อย่างเดียวกัน แต่การเรียกชื่ออาจจะแตกต่างกันออกไป ดังนี้คือ

1. องค์ประกอบทางปัญญา (Cognition) หรือส่วนประกอบของความรู้ (Moral Reasoning) หรือมิติของความรู้ (Knowledge) หรือความคิดทางจริยธรรม (Moral Thought)

2. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affection) หรือส่วนประกอบของอารมณ์ ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) หรือมิติของความรู้สึก (Feeling) หรือความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral Feeling)

3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior) หรือส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรม และการแสดงออก (Moral Conduct) หรือ มิติด้านความประพฤติ (Conduct) หรือ พฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Behavior)

3. แหล่งกำเนิดของจริยธรรม

ความเชื่อเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดแห่งจริยธรรมในตัวบุคคลนั้น มีผู้ให้ทัศนะไว้ต่าง ๆ กัน แต่นักค้นคว้าทางจริยธรรมส่วนมากลงความเห็นว่า จริยธรรมของบุคคลนั้นมีต้นเหตุจาก อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมหรือการเรียนรู้จากสังคมเป็นสำคัญ ซึ่งทฤษฎีที่สนับสนุนความเชื่อนี้ คือ ทฤษฎีอิทธิพลของสังคมต่อการพัฒนาจริยธรรม ทฤษฎีนี้เริ่มจากความคิดและประสบการณ์ของ นักสังคมวิทยา ชื่อ ไลร์ท (Wright 1978: 27-30) ผู้เชื่อว่าสังคมมีส่วนในการปั้นมนุษย์ ให้มีลักษณะต่าง ๆ กัน ตามแต่ว่ามนุษย์จะอยู่ในกลุ่มใดของสังคม ส่วนนักทฤษฎีจิตวิเคราะห์ เล็งเห็นความสำคัญของสังคมในการก่อตั้งลักษณะทางจริยธรรมให้แก่สมาชิกในสังคมนั้น ทฤษฎีนี้ ระบุว่าเด็กเล็ก ๆ จะเรียนรู้อะไรดีอะไรชั่วจากผู้อื่นที่อยู่ใกล้ชิด ซึ่งเป็นตัวแทนของสังคม ด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) เด็ก ๆ จะใช้วิธีเลียนแบบผู้ที่มีอำนาจและ ผู้ที่ตนรักจนในที่สุดเด็กจะยอมรับกฎเกณฑ์ของสังคมมาเป็นหลักปฏิบัติของตนโดยอัตโนมัติ เมื่อ บุคคลได้รับการปลูกฝังจริยธรรมในจิตใจแล้ว เขาย่อมจะเกิดความขัดแย้งในใจ เมื่อความ ต้องการส่วนตนไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ ของสังคมตามที่ตนยอมรับ ถ้าบุคคล กระทำชั่วทั้ง ๆ ที่คนอื่นไม่รู้ไม่เห็น บุคคลนั้นจะเกิดความละอายใจตนเอง มีความไม่สบายใจ ซึ่งเป็นลักษณะของการลงโทษตนเองและในโอกาสต่อไปบุคคลนั้นย่อมจะละเว้นไม่กระทำชั่ว โดยไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมจากผู้อื่น นั่นคือ เขามีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี

สกินเนอร์ (Skinner 1971: 35) ได้ให้ความสำคัญของสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม แนวคิดทางจารีตประเพณีและจรรยาคมนิยมว่า มีส่วนกำหนดเงื่อนไขให้กับเด็กในสังคมนั้น

ตั้งแต่เกิดมา และจริยธรรมจะพบได้ในเงื่อนไขของสังคม มีขึ้นเพื่อควบคุมพฤติกรรมด้วยเหตุนี้ถึงแม้บุคคลไม่มีมาตรฐานทางจริยธรรม เมื่อโตขึ้นก็ต้องมีพฤติกรรมทางจริยธรรมไปตามโครงสร้างทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น

สำหรับการเกิดจริยธรรมนั้นสามารถแบ่งออกได้ 4 ชั้น สรุปได้ดังนี้ (เอกสารประกอบการเรียน มสธ. หน้าที่ 11 หน้า 8-9)

1. การเลียนแบบ การเลียนแบบเป็นกระบวนการจิตใต้สำนึกซึ่งมีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็ก โดยเด็กอาจจะเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตนอยู่แล้ว นำมาปรับเข้ากับตนเองเหมือนกับการเรียนรู้ภาษาพูดของเด็ก การเลียนแบบทางจริยธรรมจึงเกิดขึ้นได้ทั้งจากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และชุมชน แต่มีบ่อยครั้งที่เด็กเลียนแบบในสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ตั้งใจจะสอน ดังนั้นผู้ใหญ่ก็ควรจะมีจริยธรรมสูงเมื่อใกล้ชิดกับเด็ก

2. การแนะนำสั่งสอน ผู้ใหญ่จะให้คำแนะนำสั่งสอนทั้งโดยตรงและทางอ้อมแก่เด็ก การรับการแนะนำสั่งสอนมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเช่นกัน เพราะในขณะที่การเลียนแบบเป็นการดูดซึมการกระทำนั้น การแนะนำสั่งสอนก็เป็นการดูดซึมทางอารมณ์และเจตคติของบุคคลอื่น วิธีการแนะนำสั่งสอนนี้ใช้กับเด็กได้ดีกว่าในผู้ใหญ่เพราะเมื่อเด็กเติบโตขึ้นจะมีวุฒิภาวะเพียงพอที่จะใช้เหตุผลและการวิเคราะห์แล้ว เด็กก็อาจจะไม่เชื่อคำแนะนำนั้น แต่การที่เด็กสามารถคิดวิเคราะห์จนเกิดจริยธรรมด้วยตนเองนี้ถือว่าเป็นอุดมการณ์ทางจริยธรรมขั้นสูงที่สุด

3. การลอกแบบ ในการเลียนแบบเด็กจะรับเอาพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในชั้นการแนะนำสั่งสอน เด็กจะรับเจตคติอารมณ์ของผู้ใหญ่ และในชั้นการลอกแบบ เด็กจะรับเอาบุคลิกภาพทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ไว้เป็นของตนเอง โดยอาศัยความรักและความชื่นชมในผู้ใหญ่คนนั้น เช่น การชื่นชมวีรบุรุษ เป็นต้น การลอกแบบทางจริยธรรม จึงอาจจะทำให้เด็กเกิดการลอกแบบจริยธรรมทั้งที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ทั้งสองทาง

4. การสร้างจริยธรรมของตนเอง เมื่อเด็กได้ผ่านขั้นตอนการลอกแบบมาแล้ว เด็กจะสร้างจริยธรรมของตนเอง โดยสร้างมาจากการปรับตนเองในสภาพธรรมชาติ (Natural Self) กับตนเองในสภาพที่มีจริยธรรม (Moral Self) เข้าด้วยกัน

จากที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า การเกิดจริยธรรมในตัวบุคคลนั้นได้รับอิทธิพลมาจากสังคมเป็นส่วนใหญ่ คือ เด็กจะเรียนรู้กฎเกณฑ์ระเบียบต่าง ๆ ทางด้านจริยธรรมจากสังคม

และจึงมีพฤติกรรมทางจริยธรรมให้สอดคล้องกับเงื่อนไขหรือโครงสร้างของสังคม เพื่อให้
เกิดความสุข สบายใจ จนเกิดเป็นลักษณะนิสัยพึงปฏิบัติตามที่สังคมยอมรับว่าผิดหรือถูก ส่วนการ
เกิดจริยธรรมสามารถแบ่งออกได้ 4 ชั้นคือ การเลียนแบบ การแนะนำ — สั่งสอน
การลอกแบบ และการสร้างจริยธรรมของตนเอง

4. จริยธรรมกับการศึกษา

จริยธรรมเป็นกลไกอันหนึ่งของสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม สาโรช
บัวศรี (2527: 1) กล่าวว่า "จริยธรรมเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของมนุษย์เป็นเครื่องมือ
ควบคุมให้ความประพฤติของมนุษย์ได้เป็นไปในทางสันติสุขและเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ทำให้
มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อย่างเด่นชัด" เมื่อมนุษย์เป็นสัตว์สังคมจำเป็นต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่คณะ
การที่จะอยู่รวมกันได้อย่างสงบสุขจำเป็นต้องมีการปลูกฝังและส่งเสริมความเป็นผู้มีจริยธรรม
ให้แก่บุคคลในสังคมด้วย สถาบันการศึกษาเป็นแหล่งสำคัญที่จะอบรมสั่งสอนให้บุคคลเป็นผู้มี
จริยธรรม ด้วยเหตุนี้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (กระทรวงศึกษาธิการ
ม.ป.ป., 17-18) จึงได้เน้นถึงเรื่องของจริยธรรมไว้ในข้อที่ 50 และ 53 ดังนี้

50 รัฐพึงจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างและก่อให้เกิดความสำนึกในคุณค่าของศิลปะ
วัฒนธรรม จริยธรรม ศาสนา ตลอดจนขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงาม

53 รัฐพึงสนับสนุนกิจกรรมเยาวชนและจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมี
บุคลิกภาพที่ดี มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมไทย ยึดมั่นร่วมมือ
กันธำรงรักษาและปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

นอกจากนี้ในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมระยะที่ 6 (พ.ศ.
2530-2534) ยังได้กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย และเป้าหมายที่เกี่ยวกับจริยธรรมของ
เยาวชนไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาเยาวชนและประชาชนให้มีคุณภาพ สามารถพัฒนาชีวิตการอาชีพและสังคม
ให้มีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่สูงขึ้นและอยู่ร่วมกันด้วยความสุขสมบูรณ์ และมุ่งเน้นให้เยาวชน
และประชาชนมีศีลธรรม คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม

นโยบาย

ส่งเสริมการเรียนการสอน ศาสนา ศิลธรรม และจริยศึกษา ให้นักเรียนและ
เยาวชนเข้าใจหลักธรรมและแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง

เป้าหมาย

1. เยาวชนและประชาชนฝึกคุณธรรมขั้นพื้นฐาน 4 ประการ ตามพระบรม-
ราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน เป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติกล่าวคือ
  1. การรักษาความสัตย์ ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
  2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์ความดี
  3. การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤตีสว่างความสัตย์ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด
  4. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อย
ของตนเพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง
2. นักเรียน นักศึกษา ทุกระดับ ทุกประเภทการศึกษามีความสำนึกและเกิดค่านิยม
ที่จะประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมในเรื่องความกตัญญูกตเวที ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบ
วินัย ความสะอาด ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเอง และการทำงาน
ร่วมกันเป็นหมู่คณะ การประหยัดและการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย และการรู้จักประมาณ
3. กำหนดให้มีหน่วยงานศึกษาค้นคว้าวิธีการเรียนการสอนจริยศึกษาในเรื่องต่าง ๆ
ดังกล่าวแล้วทุกระดับ ทุกประเภทการศึกษา

มาตรการและวิธีดำเนินงานตามนโยบาย

1. จัดตั้งศูนย์ศึกษาค้นคว้าวิจัยการเรียนการสอน ศาสนา ศิลธรรม จริยศึกษา
และค่านิยม เพื่อดำเนินการศึกษาค้นคว้าวิจัยในด้านหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน สื่อและ
อุปกรณ์การเรียนการสอน พร้อมทั้งฝึกอบรมครูด้วยวิธีการที่ประหยัด โดยใช้ระบบการศึกษา
ทางไกลหรือให้การนิเทศในระบบนิเทศภายใน โดยเฉพาะในเรื่องการสอนจริยศึกษาและ
ค่านิยมแก่นักเรียน นักศึกษา เยาวชน และประชาชนทุกระดับและทุกประเภทการศึกษา
โดยเน้นในเรื่องความกตัญญูกตเวที ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความรู้จัก

ประมาณ การประหยัดการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย ความสะอาด ความซื่อสัตย์ และความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเองและการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ

2. กระตุ้นเตือนโดยการจัตรายการการศึกษาทางสื่อมวลชนต่าง ๆ
3. ส่งเสริมสื่อมวลชนในรูปแบบอื่น เช่น ดนตรี ละคร เพลง ภาพยนตร์ การละเล่นพื้นเมือง ให้มีส่วนช่วยสร้างจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมดังได้กล่าวแล้ว
4. ส่งเสริมการเขียนหนังสืออ่านเพิ่มเติมสำหรับเยาวชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและค่านิยมในเรื่องความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิต อาชีพ และสังคม
5. กวดขันให้ครูที่สอนทุกวิชา ทุกระดับ และประเภทการศึกษาจัดการสอนให้บังเกิดผลในด้านคุณธรรม น่าใจ พร้อมกับไปกับด้านความรู้ ทักษะ ตามลักษณะวิชาที่สอน และสอดแทรก การอบรมนักเรียนให้มีคุณธรรมในเรื่องความกตัญญูกตเวที ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความขยันหมั่นเพียร การพึ่งตนเองและการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ การประหยัดและการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย โดยให้ทุกคนถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำในตลอดเวลาและโอกาสที่เอื้ออำนวย
6. นิมนต์พระภิกษุ หรือ เชิญบุคลากรทางศาสนา มาเทศนาและให้การอบรมเกี่ยวกับจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมที่สถานศึกษาเป็นครั้งคราว
7. ในการประเมินผลการเรียนการสอนด้านศีลธรรม จริยธรรม ให้ประเมินจากพฤติกรรมของผู้เรียนมากกว่าประเมินด้วยข้อสอบ
8. จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีส่วนช่วยและมีผลต่อการสร้างเสริมให้เยาวชนประพฤติปฏิบัติหรือฝึกปฏิบัติให้เกิดคุณธรรมและค่านิยมที่ดี เช่น การประกวดแข่งขัน การยกย่องเชิดชูเกียรติ การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ฯลฯ
9. ส่งเสริมกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ในสถานศึกษา เช่น ลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี การรักษาดินแดน ชุมนุมเกษตรกรในอนาคต ชุมนุมพุทธศาสตร์ ฯลฯ โดยเน้นให้นักเรียน นักศึกษาได้กระทำกิจกรรมตามหลักการวิธีการของกิจกรรมเสริมหลักสูตรเหล่านั้น และให้มีผลต่อการสร้างคุณธรรมและค่านิยมตามความเหมาะสม

5. เนื้อหาของจริยธรรม 12 ด้าน

เนื้อหาจริยธรรม 12 ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อสังคม ความมีวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที การประหยัด การเสียสละ การรู้จักสร้างความสำเร็จในชีวิตของตนเอง การเคารพความคิดเห็นของตนเองและผู้อื่น กล้าทำความดีต่อต้านความไม่ดี การไม่เบียดเบียนและก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ความอดทน ซึ่งเนื้อหาจริยธรรมทั้ง 12 ด้าน เป็นจริยธรรมที่จำเป็นสำหรับสังคมไทย และจริยธรรมดังกล่าวจะตรงกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2524 และตรงกับคุณธรรม 4 ประการ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเป็นค่านิยมพื้นฐานของคนไทย 5 ประการ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้วางไว้ ผู้วิจัยจะเสนอเรียงตามลำดับหัวข้อดังนี้

ความรับผิดชอบ

ความหมายของคำว่า "ความรับผิดชอบ" นั้น ได้มีผู้ให้ความหมาย ไว้ดังนี้

ฟังก์ และ แวกแนลส์ (Funk and Wagnalls 1961: 1073) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบว่า "เป็นการแสดงออกถึงภาระผูกพันการกระทำของตน มีความซื่อสัตย์ไว้ใจได้ สามารถจัดหาเงินและทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังหมายถึงความสามารถในการตอบสนองต่อหน้าที่หรือข้อตกลงที่ตั้งไว้ตามอุดมคติและหลักศีลธรรมด้วย"

ฟลิปปิโ (Flippo 1966: 122) ได้สรุปความหมายของความรับผิดชอบไว้ เป็นความผูกพันในการที่จะปฏิบัติหน้าที่ ให้ความสำเร็จลุล่วงไปได้ และความสำเร็จนี้เกี่ยวกับปัจจัย 3 ประการ คือ พันธะ ผูกพัน หน้าที่การทำงาน และวัตถุประสงค์

ชวาล แพร์ตกุล (2514: 33) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ความพอใจ ความตั้งใจที่จะทำงาน และติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เป็นผลสำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ได้รับงานมา

ละเมียด ลิมาอักษร (2517: 8) ได้ให้ความหมายว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติงานด้วยความจริงใจและขยันขันแข็งเพื่อบรรลุผลสำเร็จตาม

เป้าหมาย ไม่ถือเอาความชอบใจหรืออารมณ์เป็นใหญ่ ให้ความสำคัญยามแก้อุปสรรคต่าง ๆ
ความรับผิดชอบจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งของการปฏิบัติงาน

दन्यं गममान् (2518: 5) ได้ให้นิยามว่า หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่แสดง
ถึงความเอาใจใส่ จดจ่อและรับเป็นภาระหน้าที่การงาน การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของตน
และผู้อยู่ในความดูแล ตลอดจนสังคม พยายามทำหน้าที่ต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถ เพื่อ
ให้บรรลุจุดมุ่งหมายโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค

ชม ภูมิภาค (2518: 55) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติงาน
ให้สำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายที่ได้รับมอบหมาย ความรับผิดชอบนี้มีความหมาย รวมทั้งความ
ซื่อสัตย์ สุจริต ความตรงต่อเวลา

ชานาญ นิศารัตน์ (2524: 40) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า
"ความรับผิดชอบ คือ การยอมรับและสำนึกในการกระทำของตน ยอมรับผลแห่งการกระทำ
ของตนด้วยความเต็มใจ ไม่ว่าจะเป็ผลดีหรือผลร้าย ไม่ว่าจะกระทำผิดหรือถูก ไม่ปิดความ
รับผิดชอบไปให้ผู้อื่นและพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น"

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2524: 35) ได้ให้ความหมายของ
ความรับผิดชอบของบุคคลไว้ว่า "คนที่มีความรับผิดชอบ คือ คนที่ตั้งใจปฏิบัติภารกิจในหน้าที่
ของตน ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่พึงประสงค์ด้วยความเพียรพยายาม และยอมรับผลของ
การกระทำนั้น ไม่ว่าจะเป็ความชอบหรือความผิดโดยเต็มใจ ไม่หลีกเลี่ยง"

จากความหมายของความรับผิดชอบที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง
ความสนใจ ความตั้งใจที่จะปฏิบัติภารกิจในหน้าที่ของตนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ด้วยความเพียร
พยายาม และยอมรับผลแห่งการกระทำของตนด้วยความเต็มใจ ไม่ว่าจะเป็ผลดีหรือผลร้าย
รวมทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2524: 36) ได้แบ่งความรับผิดชอบ
ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง หมายถึง การรับรู้ฐานะบทบาทของตนที่เป็นส่วนหนึ่ง
ของสังคม จะต้องดำรงตนให้อยู่ในสถานะที่สามารถช่วยตนเองได้ รู้จักว่าอะไรผิดอะไรถูก
ยอมรับผลการกระทำของตนเอง ทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย เพราะฉะนั้นบุคคลที่มีความรับผิดชอบ
ในตนเองย่อมจะไตร่ตรองดูให้รอบคอบก่อนว่า สิ่งที่ทำนั้กลงไปนั้น จะมีผลเสียหรือไม่ และ
จะเลือกปฏิบัติแต่สิ่งที่จะทำให้เกิดผลดีเท่านั้น

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลที่จะต้องเกี่ยวข้องกับและมีส่วนร่วมต่อสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งเป็นเรื่องที่คุณนั้นเกี่ยวข้องกับหลายสิ่งหลายอย่าง ตั้งแต่สังคมขนาดเล็ก ๆ จนถึงสังคมขนาดใหญ่

ชำนาญ นิศารัตน์ (2524: 42) ได้แบ่งความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคมออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. ความรับผิดชอบต่อตนเอง

คนทุกคนย่อมมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อตนเอง คือ

1) ความรับผิดชอบทางกาย เป็นหน้าที่ของแต่ละคนที่จะต้องดูแลสุขภาพของตนให้ดีอยู่เสมอ ผู้ที่มีสุขภาพสมบูรณ์เท่านั้นที่จะหาซึ่งถึงคุณค่าแห่งการมีชีวิต ผู้ที่มีสุขภาพดีสามารถเรียนและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพสูง ไม่ต้องเสียเงินและเวลาสำหรับการรักษาพยาบาล มีอารมณ์ชื่นบาน หน้าตาแจ่มใสน่าคบค้าสมาคมด้วย ทุกคนจึงมีหน้าที่ที่จะต้องรักษาสุขภาพของตนเอง

2) ความรับผิดชอบทางจิตใจ คือ การฝึกอบรมให้เกิดคุณธรรมในจิตใจ

3) ความรับผิดชอบทางเศรษฐกิจ ทุกคนมีหน้าที่ต้องทำงานเพื่อเลี้ยงตนและครอบครัว พึงเลือกอาชีพที่สุจริต ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ทำตนให้เป็นภาระของสังคม

4) ความรับผิดชอบทางสติปัญญา ทุกคนมีหน้าที่ต้องศึกษาเล่าเรียน แสวงหาความรู้และพัฒนาสติปัญญาให้ถึงจุดสูงสุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพของเราเอง และเพื่อเป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ

2. ความรับผิดชอบต่อสังคม

บุคคลทุกคนจะต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เริ่มตั้งแต่สังคมขนาดเล็กที่สุด คือ ครอบครัว จนถึงสังคมระดับใหญ่ คือ ประเทศชาติ ภาระกระทำของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบต่อสังคมไม่มากก็น้อย บุคคลทุกคนจึงต้องมีภาระหน้าที่ที่จะต้องเกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่ แต่ละบุคคลมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่จะต้องปฏิบัติต่อสังคมในด้านต่าง ๆ คือ

1) ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ได้แก่ บุคคลจะต้องเคารพเชื่อฟังผู้ปกครอง ช่วยเหลืองานบ้าน และรวมทั้งรักษาชื่อเสียงของครอบครัวและวงศ์ตระกูล

2) ความรับผิดชอบต่อโรงเรียนและครูอาจารย์ ได้แก่ บุคคลจะต้องตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เชื่อฟังครูอาจารย์ ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน ตลอดจนรักษาสาธารณสมบัติของโรงเรียนด้วย

3) ความรับผิดชอบต่อประเทศในฐานะเป็นพลเมือง บุคคลจะต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม ดูแลรักษาสาธารณสมบัติมิให้เสียหายหรือถูกทำลาย สามารถเสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ ตลอดจนกำลังสติปัญญาในการพัฒนาสังคม ใช้สิทธิในการเลือกตั้งบุคคลเพื่อดำเนินกิจกรรมของสังคมอย่างเที่ยงธรรมและสุจริต และระมัดระวัง สอดส่องช่วยเหลือและป้องกันภัยพิบัติต่าง ๆ ที่จะบังเกิดในสังคม

วินัย

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ชอบรวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นพวก จึงจำเป็นต้องมีข้อบังคับ ระเบียบต่าง ๆ เพื่อเป็นเครื่องกำกับความประพฤติให้อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติ ซึ่งเรียกว่า วินัย คำว่า วินัย ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายดังนี้

สนั่น สุมิตร (2505: 7) กล่าวว่า "วินัย คือ ระเบียบปฏิบัติตามแนวคิดของชนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อจุดประสงค์ในการฝึกนิสัย เป็นระเบียบปฏิบัติเพื่อความรุ่มเย็นเป็นสุขของชนกลุ่มต่าง ๆ"

จากพจนานุกรมของ เวบสเตอร์ (Webster's Dictionary 1970: 604) ได้ให้ความหมายของวินัยว่า

1. เป็นการฝึกอบรม ซึ่งจะพัฒนาไปสู่การควบคุมตนเอง ให้มีความเป็นระเบียบ หรือมีประสิทธิภาพในการทำงาน
2. ผลของการฝึกอบรม คือ การรู้จักควบคุมตนเองให้มีความประพฤติที่มีระเบียบ
3. การยอมรับหรือการปฏิบัติตามการบังคับบัญชาและการควบคุม
4. การปฏิบัติกรเพื่อแก้ไขผู้ฝ่าฝืนระเบียบหรือการลงโทษผู้กระทำผิดตามควรแก่

กรณี

สุชา และ สุรางค์ จันท์เอม (2518: 153) ให้ความหมายของวินัยว่า "วินัย หมายถึง แบบแผนของพฤติกรรมที่วางไว้โดยตัวเองหรือหมู่คณะ เพื่อเป็นแนวทางที่จะกำหนดให้ตัวเองและหมู่คณะได้ปฏิบัติ เพื่อบรรลุจุดหมายปลายทางที่ตั้งไว้"

สมพงษ์ เกษมสิน (2526: 221) ได้ให้ความหมายของวินัยว่า "วินัยคือ ระเบียบปฏิบัติตามแนวความคิดของชนกลุ่มต่าง ๆ เพื่อจุดประสงค์ในการฝึกนิสัย เพื่อความร่วมมือเป็นสุขของชนกลุ่มต่าง ๆ"

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525: 744) ได้ให้ความหมายของคำว่า "วินัย" หมายถึง การอยู่ในระเบียบแบบแผนและข้อบังคับ, ข้อปฏิบัติ

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า วินัย หมายถึง ระเบียบหรือข้อบังคับที่กำหนดไว้ให้บุคคลในสังคมปฏิบัติตามแนวทางนั้น เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุข

การมีวินัยเป็นหนึ่งในค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการของสังคมไทย ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2525: 2) ได้ประกาศแนวทางที่พึงปฏิบัติเกี่ยวกับวินัยไว้ดังนี้

1. รักษาความสะอาดของบ้านเรือน ที่อยู่อาศัย และสาธารณสถาน
2. ช่วยกันรักษาและไม่ทำลายสาธารณสมบัติและสิ่งแวดล้อม
3. รู้จักสิทธิและหน้าที่และละเว้นการใช้อิทธิสิทธิ์
4. รับบริการและให้บริการตามลำดับก่อนหลัง
5. สนับสนุนและส่งเสริมเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย
6. มีมารยาทในการขับขี่ยานพาหนะและปฏิบัติตามกฎจราจร
7. ทำหน้าที่พลเมืองดี โดยแจ้งต่อเจ้าหน้าที่เมื่อรู้เห็นการกระทำผิดระเบียบวินัย

และกฎหมาย

8. รับผิดชอบและปฏิบัติตามระเบียบวินัยและกฎหมายในฐานะเจ้าหน้าที่

ความซื่อสัตย์สุจริต

ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นหนึ่งในคุณธรรม 4 ประการ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานให้แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อยึดถือปฏิบัติตาม ซึ่งความซื่อสัตย์สุจริตนั้นได้มีผู้ให้ความหมายไว้ คือ

จากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525: 286) ได้ให้คำนิยามว่า คำว่า ชื่อ แปลว่า ตรง สัตย์ แปลว่า ความจริง เมื่อนำ 2 คำ มารวมกันจะมีความหมายว่า ประพฤติ ตรงและจริงต่อกัน ไม่คดโกง และไม่หลอกลวง ส่วนทางด้านความสัตย์นั้น คู่มือครูจริยศึกษาระบบการศาสนา (2520: 5) ได้แบ่งเป็น 5 ประการ คือ

1. จริงต่อการทำงาน หมายถึง ทำอะไรเป็นทำจริง ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ มุ่งให้งาน สำเร็จและเกิดประโยชน์ได้จริง ๆ
2. จริงต่อหน้าที่ หมายถึง ทำจริงในงานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งเรียกว่า หน้าที่ ไม่เล่นเล่อไม่หละหลวม ไม่หลีกเลียงบิดพลิ้ว เอาใจใส่ในงานในหน้าที่สำเร็จผลดี
3. จริงต่อวาจา หมายถึง รักษาให้จริงตามวาจาที่ได้ตกลงไว้ ไม่กลับกลอก หรือ ตลบตะแลง รักษาวาจาอย่างเคร่งครัด มิใช่คลาดเคลื่อน พูดจริงทำจริง ทำตามทีพูด
4. จริงต่อบุคคล หมายถึง จริงต่อคนที่เกี่ยวข้อง เช่น จริงต่อมิตร เรียกว่า ชื่อตรง จริงต่อเจ้านายของตน เรียกว่าสวามิภักดิ์ จริงต่อผู้มีพระคุณ เรียกว่า กตัญญูกตเวที
5. จริงต่อความดี หมายถึง มุ่งประพฤติความดีจนเป็นอหยาภัย ต่อหน้าคนประพฤติ เช่นใด แม้ลับหลังคนก็ประพฤติเช่นนั้น ไม่โลเล ไม่สับปลับ ไม่สาโลย และไม่เป็นคนเอาหน้า หรือลวงโลก มุ่งทำความดีเพื่อความดีจริง ๆ

ส่วนคำว่า สุจริตนั้น สุจริตเป็นภาษาบาลี มาจากคำว่า สุ+จริต สุ แปลว่า ดี จริต แปลว่า ความประพฤติ สุจริต แปลว่า ความประพฤติดี คือ ประพฤติชอบตามทำนองคลองธรรม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525: 826)

วิทย์ วิศทเวศย์ (2524: 52) ได้จำแนกความซื่อสัตย์สุจริตออกเป็น 4 ประการ คือ

1. ชื่อสัตย์สุจริตต่อตนเอง หมายความว่า มีศีลธรรมประจำใจ มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด การกระทำชั่ว มีความเคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีของตน มีความตั้งใจมั่นที่จะประพฤติตนเป็นคนดี
2. ชื่อสัตย์สุจริตต่อบุคคล บุคคลในที่นี้หมายถึง คนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรา เช่น บิดามารดา ผู้มีพระคุณ ครูบาอาจารย์ มิตรสหาย ผู้บังคับบัญชา และผู้ที่ต่ำกว่า ฯลฯ ชื่อสัตย์สุจริตต่อบุคคล หมายความว่า ประพฤติดี ตรงไปตรงมาต่อผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ ไม่คิดคดทรยศ ไม่กลับกลอกเหลวไหล ไม่ชักชวนไปในทางเสื่อมเสีย ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตน

3. ชื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน หมายความว่า การปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างตรงไปตรงมา ไม่ใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตน หรือพรรคพวกโดยทำผิดทำนองคลองธรรม ตั้งใจทำงานให้สำเร็จด้วยความระมัดระวัง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและความลำบากทั้งปวง ไม่เอาเวลาทำงานไปใช้ทำประโยชน์ส่วนตัว

4. ชื่อสัตย์สุจริตต่อสังคมและประเทศชาติ หมายความว่า ประพฤติตนอยู่ในกรอบของกฎหมาย และระเบียบข้อบังคับของสังคมและหมู่คณะ มีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันทำงานให้สำเร็จด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่กระทำการใด ๆ ที่จะเบียดเบียนให้ประเทศชาติมีอันตราย

การปลูกฝังความซื่อสัตย์เป็นสิ่งจำเป็น และมีผลดี ดังมีพระพุทธานุญาตบทหนึ่งว่า "สัจฺเจน กิตฺติ ปุโปติ" แปลว่า คนจะบรรลุถึงเกียรติได้เพราะความสัตย์ (พุทธศาสนสุภาษิต 2526: 70) เนื่องจากบุคคลประเภทนี้ไม่ใช้หน้าที่การงานไปในทางผิด ไม่เป็นคนผิดวัน-ประกันพรุ่ง ไม่คิดคดทรยศต่อมิตร ไม่เป็นคนพูดเหลวไหล พูดคำไหนเป็นคำนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ความซื่อสัตย์จะนำเกียรติยศมาให้

ความกตัญญูกตเวที

ความกตัญญูกตเวที ได้มีผู้ให้ความหมายสอดคล้องกันดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530: 6) ให้ความหมายไว้ว่า กตัญญู หมายถึง รู้อุปการะคุณที่ท่านทำไว้ การรู้คุณท่าน ส่วนกตเวที หมายถึง การสนองคุณท่าน ประกาศคุณท่าน การตอบแทนผู้มีอุปการะคุณ

กระทรวงศึกษาธิการ (2520: 58) ให้ความหมายความกตัญญูกตเวทีไว้ในคู่มือครูจริยศึกษาว่า

กตัญญู แปลว่า ผู้รู้อุปการะที่คนอื่นกระทำแก่ตน หมายถึง ผู้ที่รู้คุณคน คือ ได้รับอุปการะช่วยเหลือจากท่านผู้ใด ก็ซาบซึ้งในพระคุณของท่านผู้นั้น และจดจำพระคุณของท่านผู้นั้น

กตเวที แปลว่า การประกาศบุญคุณที่ท่านมีแก่ตน ให้ปรากฏแก่คนอื่น ซึ่งการประกาศบุญคุณ หมายถึง การทดแทนคุณและแสดงความยกย่องนับถือต่อผู้มีพระคุณ

สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย (2520: 9) ได้ให้ความหมายไว้ว่า
ความกตัญญู คือ ความรู้สำนึกในอุปการคุณหรือความดีที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นที่มีต่อตน
อันแสดงออกมาจากความนึกคิดของแต่ละคน (มโนกรรม)

กตเวที คือ การแสดงออกและการตอบแทนบุญคุณต่อความดีที่ผู้อื่นทำนั้น โดยการแสดง
ออกทางการกระทำและคำพูด (กายกรรมและวจีกรรม)

เท่าที่กล่าวมา พอจะสรุปได้ว่า ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้สำนึกในบุญคุณ
และตอบแทนคุณต่อผู้มีพระคุณ และสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ

เมื่อกล่าวถึงความกตัญญูกตเวที สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ บุคคลที่มี
บุญคุณ และสถาบันและสิ่งแวดลอมที่มีบุญคุณ (กระทรวงศึกษาธิการ 2523: 150-151) ซึ่ง
บุคคลที่มีบุญคุณ ได้แก่ บิดามารดา ครูบาอาจารย์ ญาติผู้ใหญ่ ประมุขของประเทศ, พระศาสนา
และสาวกในศาสนาที่ตนนับถือและผู้มีพระคุณอื่น ๆ ส่วนสถาบันและสิ่งแวดลอมที่มีบุญคุณ ได้แก่
ครอบครัว โรงเรียน ชชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

ความกตัญญูกตเวที ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ เป็นพื้นฐานของคุณธรรมทั้งปวง
เนื่องจากความกตัญญูกตเวทีเป็นเหตุให้เกิดความรักใคร่เอ็นดู มีความไว้วางใจ นำมาซึ่งความ
เจริญแก่ตน ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสว่า "ความ
กตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี" ดังบาลีพุทธภาษิตว่า "นิมิตตํ สาธุรูปานํ กตัญญูกตเวทิตา"
ซึ่งแปลว่า ความกตัญญูกตเวทีเป็นเครื่องหมายของคนดี

กระทรวงศึกษาธิการ (2523: 52-53) ได้กล่าวถึง ผู้ที่มีบุญคุณ สิ่งที่มีบุญคุณ และ
วิธีตอบแทนไว้ สรุปได้ดังนี้

บุคคล/สถาบัน	พฤติกรรมที่แสดงความกตัญญูกตเวที
บิดา มารดา	เคารพเชื่อฟัง ประพฤติตนอยู่ในโอวาท เลี้ยงดูบิดา มารดาเป็นการตอบแทน ไม่ทำตนให้เป็นที่เสื่อมเสียแก่วงศ์สกุล ชักจูงบิดามารดาผู้ไม่มีคุณธรรมให้ตั้งมั่นอยู่ใน คุณธรรม เช่น ไม่มีศีล ทำให้มีศีล ไม่มีปัญญา ทำให้มีปัญญา ไม่ทำงาน ให้ทำงาน ฯลฯ

บุคคล/สถาบัน	พฤติกรรมที่แสดงความกตัญญูทวดเวท
ครูบาอาจารย์	ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน
ผู้มีพระคุณอื่น ๆ	<p>เชื่อฟังคำสั่งสอน</p> <p>รับใช้ท่านตามโอกาสอันเหมาะสม</p> <p>แสดงความเคารพนับถือ ยกย่อง เชิดชู</p> <p>ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น</p> <p>ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ไม่มีลับลมคมในหรือสิ่งใดแอบแฝงอยู่เบื้องหลัง</p> <p>ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อนลำบาก</p>
บ้านและครอบครัว	<p>รักษาความสะอาดเรียบร้อยของบ้าน</p> <p>มีความรัก ความสามัคคีกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว</p>
โรงเรียน	<p>บำรุงรักษาให้สะอาด</p> <p>ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนของโรงเรียน</p> <p>เสียสละกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา เพื่อพัฒนาโรงเรียนในโอกาสที่เหมาะสม</p>
ชาติ	<p>เสียสละประโยชน์ส่วนตัวและชีวิต เพื่อประเทศชาติ</p> <p>ปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองดี โดยการรับราชการทหาร ประกอบอาชีพสุจริต และเสียภาษีอากรเพื่อพัฒนาประเทศ</p> <p>สอดส่องป้องกันภัยและแก้ไขความเสียหายที่จะกระทบกระเทือนความมั่นคงของสถาบันชาติ</p>
ศาสนา	<p>นำคำสอนของศาสนาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน</p> <p>สอดส่องป้องกันภัยและแก้ไขความเสียหาย</p>

บุคคล/สถาบัน	พฤติกรรมที่แสดงความกตัญญูต่อบุคคล
พระมหากษัตริย์	ที่กระตือรือร้นเพื่อความมั่นคงของสถาบันศาสนา
	ช่วยกันส่งเสริมและบำรุงศาสนา
	รักษาและส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย
	อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
	สอดส่องป้องกันภัยและแก้ไขความเสียหาย
	ที่กระตือรือร้นเพื่อความมั่นคงของสถาบัน
	พระมหากษัตริย์
	แสดงความจงรักภักดี เทิดทูนพระเกียรติ
	และเผยแพร่พระราชกรณียกิจ
	ร่วมกันประกอบความดีเพื่อถวายเป็น
	พระราชกุศล โดยเฉพาะวันสำคัญเกี่ยวกับ
	พระมหากษัตริย์
ทรัพยากรธรรมชาติ	อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ไม่ตัดต้นไม้
	ไม่ทำลายป่า

การประหยัด

การประหยัดเป็นคุณลักษณะสำคัญที่พึงมีในตัวบุคคล และเป็นค่านิยมพื้นฐานของคนไทย ซึ่งกรมการศาสนา (2525: 58) ได้ให้ความหมายว่า การประหยัด หมายถึง การกระทำสายกลางที่พอเหมาะพอควรแก่ภาวะและฐานะของตนแก่เหตุการณ์ แก่เหตุผล แก่ความจำเป็น ตรงกับคำว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" คือ "ข้อปฏิบัติสายกลาง" ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา นั่นเอง ซึ่งตรงกับการกระทำที่หย่อนยาน ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย เกินความจำเป็นที่เสียเปล่า สูญเปล่า และการกระทำที่เคร่งเครียด เบียดกรอ ตระหนี่ถี่เหนียวที่ขาดแคลน ที่ผิดเคือง ที่ทรمانตัวเองให้เกิดความทุกข์ยากลำบากเดือดร้อน

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2526: 66-81) ได้ให้ความหมายของการประหยัดว่า หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพย์สิน เวลา ทรัพยากร ทั้งส่วนตนและสังคมตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ส่วนตนและสังคม

การประหยัดในลักษณะต่าง ๆ ตามที่หน่วยศึกษานิเทศก์ได้ให้ความหมายนั้นสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

การประหยัดเงิน หมายถึง การรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด เหมาะสมกับรายรับ มีการเก็บออม ยับยั้งความต้องการของตน อันมีผลทำให้ใช้เงินอยู่ในขอบเขตที่พอเหมาะพอควร ตัดสินใจใช้เงินโดยคำนึงถึงประโยชน์ ความคุ้มค่า ความจำเป็นของตนเองอย่างรอบคอบ ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว

การประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักวางแผนใช้เวลาของตน และใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด เช่น การใช้เวลาเดินทางไปโรงเรียน เดินทางกลับบ้าน ใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียน ทำแบบฝึกหัด ทบทวนบทเรียน หาความรู้เพิ่มเติม ใช้เวลาในการทำธุรกิจส่วนตัว ใช้เวลาในการนอนพักผ่อน ทำงานอดิเรก ช่วยเหลืองานบ้าน ชุมชน และสังคม

การประหยัดสิ่งของเครื่องใช้ หมายถึง การรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ทั้งส่วนตนและส่วนรวมให้ได้ประโยชน์คุ้มค่าที่สุด รักษาซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ให้ใช้งานได้อยู่เสมอ ไม่ใช้อย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ด้วยความเคยชินหรือสะดวกสบายของตน เช่น ประหยัดไฟฟ้า น้ำประปา ของส่วนรวม ฯลฯ

สำหรับแนวทางในการปฏิบัติด้านการประหยัดนั้น คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (ม.ป.ป.: 50-51) ได้วางหลักการและแนวทางให้บุคคลต่าง ๆ ปฏิบัติดังนี้

1. ความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย
2. มีความพอดีในการบริโภค
3. ใช้ทรัพยากรและเวลาให้เป็นประโยชน์มากที่สุด
4. คำนึงถึงฐานะและเศรษฐกิจ คิดก่อนจ่ายและใช้เท่าที่จำเป็น
5. ไม่ใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายฟุ่มเฟือย หรือตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินไป
6. จัดงานและพิธีต่าง ๆ โดยใช้เท่าที่จำเป็น
7. เพิ่มพูนทรัพย์ด้วยการเก็บและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์

8. รู้จักใช้ ดูแลรักษาและบูรณะทรัพย์สินทั้งของตนเองและของส่วนรวม
9. วางแผนการใช้จ่ายอย่างรอบคอบ มีสัดส่วนและออมไว้บ้างตามสมควร

กล้าทำความดีต่อต้านความไม่ดี

กล้าทำความดีต่อต้านความไม่ดี เสฐียรพงษ์ วรรณปก (2524: 61) ได้ให้ความหมายไว้ คือ

ความกล้า หมายถึง การกระทำในสิ่งที่ตนเห็นว่าควรทำทั้ง ๆ ที่อาจเกิดอันตรายกับตนหรือคนอื่นเป็นที่รักของตน ความกล้าทำความดี ต่อต้านความไม่ดี จึงหมายถึงการกล้าทำในสิ่งที่ถูก ไม่ทำในสิ่งที่ผิด และมีการต่อต้านขัดขวางการกระทำที่ผิด ทั้ง ๆ ที่การกระทำนั้นอาจจะทำให้ตนต้องได้รับอันตรายหรือเสียผลประโยชน์ (เสฐียรพงษ์ วรรณปก 2524: 61)

การกล้าทำความดี ต่อต้านความไม่ดี แบ่งออกได้ 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา ทางใจ ซึ่ง วิทย์ วิศทเวทย์ (2524: 62) อธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. การแสดงออกทางใจ คือ การกล้าคิด กล้าใช้ความคิดไตร่ตรอง ดูว่าอะไรผิดอะไรถูก อะไรดีอะไรชั่ว โดยเฉพาะถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับสังคมโดยรวมเกี่ยวกับประเทศชาติ จะต้องใช้ความคิดพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนที่จะลงมือทำ ก่อนที่จะพูด
2. การแสดงออกทางวาจา คือ การกล้าพูด เมื่อคิดตามเหตุผลอย่างบริสุทธิ์ใจแล้วเห็นว่าอะไรถูกอะไรผิด หากไม่แสดงออกทางวาจาให้คนอื่นรู้ ทำให้คนอื่นไม่ทราบความคิดเห็นของเรา และในขณะเดียวกันถ้าคนอื่นไม่กล้าพูด เราก็จะไม่สามารถทราบความคิดเห็นของคนอื่นได้ ดังนั้นการกล้าพูดในสิ่งที่เราคิดเห็นโดยบริสุทธิ์ใจนั้น เป็นสิ่งที่น่าสรรเสริญ แต่ในการพูดนั้นควรพูดเพื่อก่อ ไม่ใช่พูดเพื่อทำลาย พูดในลักษณะที่สร้างสรรค์ โดยมีจุดหมายปลายทางคือ แก้อสิ่งที่ไม่ดีให้ถูก พูดด้วยเหตุผล มิใช่พูดด้วยอารมณ์
3. การแสดงออกทางกาย คือ การกล้าทำ เมื่อคนเรากล้าคิด กล้าพูด แล้วก็ต้องกล้าทำ จึงจะเรียกได้ว่าเป็นผู้มีความกล้าอย่างสมบูรณ์ คนที่พูดแล้วว่าอะไรถูกอะไรผิด หากตนอยู่ในฐานะที่จะทำสิ่งที่ถูก ต่อต้านสิ่งที่ผิด แต่กลับไม่ทำ คำพูดก็จะไร้ค่า คนอื่น ๆ ก็จะเห็นว่าเป็นคนไม่มีความจริงใจ เพราะเป็นคนที่ไม่พูดอย่างทำอย่าง ดังนั้นการกล้าทำจึงมีความสำคัญมาก

การเสียสละ

การเสียสละ หมายถึง การตัดใจ ตัดความเสียดาย ยอมสละหรือบริจาคเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยผู้ให้ไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน การเสียสละทำได้หลายทาง คือ ทางกาย ทางวาจา ทางปัญญา ทางกำลังทรัพย์ การเสียสละชีวิต และการเสียสละทางจิตใจ (ปิ่น มุกกันต์ 2520: 144) ซึ่งอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

การเสียสละทางกาย เช่น การช่วยเหลือการงานสาธารณประโยชน์ เช่น ทำความสะอาดโรงเรียน วัด สถานที่ราชการ ฯลฯ

การเสียสละทางวาจา เช่น การให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นในส่วนที่เราสามารถทำได้ เช่น การแนะนำเมื่อผู้อื่นมีปัญหาชีวิตทั้งทางโลกและทางธรรม ฯลฯ

การเสียสละทางกำลังปัญญา เช่น การแสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา ไม่ว่าจะในที่ประชุมหรือในกิจการใด ๆ การใช้สติปัญญาเพื่อช่วยคนให้พ้นมลทิน อาสาสมัครสอนหนังสือให้แก่เด็กในชุมชนแออัด ฯลฯ

การเสียสละทางกำลังทรัพย์ เช่น การแบ่งปันเงินทองให้แก่ผู้ที่ขัดสน การบริจาคเงินหรือสิ่งของเพื่อสาธารณกุศล ฯลฯ

การเสียสละอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ที่ชอบที่ควร ซึ่งมีใช้ทรัพย์สินหรือแรงงานหรือสติปัญญา เช่น การเสียสละโลหิต ซึ่งเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ หรือเพื่อนร่วมชาติในยามที่ประสบกับโรคภัยไข้เจ็บ, การเสียสละชีวิตเพื่อป้องกันเอกราชของประเทศ ซึ่งนับว่าเป็นความจำเป็นและเป็นความรับผิดชอบอันสูงสุดที่พลเมืองจะต้องมีต่อประเทศชาติของตน

การเสียสละทางจิตใจ หมายความว่า การรู้จักปล่อยวางอารมณ์ที่เป็นข้าศึกต่อความสงบทางใจ เช่น ความโกรธเคืองขัดใจบุคคลอื่น ดังนั้นการระงับใจและการให้อภัยจึงเป็นการเสียสละอย่างหนึ่ง

หลักเกณฑ์การเสียสละ

ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (2515: 144) ได้จัดอันดับความเสียสละไว้จากสิ่งที่มีค่าน้อยไปหาสิ่งที่มีค่ามากดังนี้

นิงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ

นิงสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต

นิงสละทรัพย์ อวัยวะ ชีวิต เพื่อรักษาธรรม

การจัดลำดับความเสียสละดังกล่าวสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. ทรัพย์สิน หมายถึง ข้าวของเงินทองทรัพย์สินสมบัติทุกชนิด สิ่งเหล่านี้เป็นของนอกกายเมื่อไม่ตายก็หาใหม่ได้ จึงใช้ให้เป็นประโยชน์
2. อวัยวะ หมายถึง ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น ตา หู มือ เท้า ฯลฯ เมื่อร่างกายเจ็บป่วยจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินทองเพื่อรักษาอวัยวะก็ควรจ่าย ไม่ควรเสียดายเงิน
3. ชีวิต หมายถึง ความดำรงอยู่ของร่างกายและจิตใจ ฉะนั้นในกรณีจำเป็นก็ควรสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต
4. ธรรม หมายถึง คุณธรรมความถูกต้อง เช่น ความซื่อสัตย์ ความกตัญญูกตเวที ในคราวจำเป็นก็ควรต้องยอมสละชีวิตเพื่อรักษาธรรม

การสร้างความสำเร็จในชีวิตของตนเอง

ในการศึกษาเล่าเรียน การประกอบกิจการต่าง ๆ ทุกคนต่างก็มุ่งหวังที่จะได้ประสบผลสำเร็จด้วยกันทั้งสิ้น แต่การที่จะทำอะไรสำเร็จลุล่วงไปแค่นั้นเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับหลักการและวิธีการนั้น ๆ

หลักการดังกล่าว ประกอบด้วย 4 อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งได้มีผู้อธิบายไว้มากมาย เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (2494: 84-86) ปิ่น มุกกันต์ (2514: 229-230) จำนงค์ ทองประเสริฐ (2516: 359) แปลก สนธิรักษ์ (2500: 249) ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ฉันทะ คือ ความพอใจ ความเต็มใจในการทำงาน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงาน ดังนั้นการที่จะศึกษาในวิชาใด ๆ แขนงใด ๆ ก็ตาม ถ้าวิชานั้น ๆ หรืองานนั้น ๆ บุคคลใดชอบหรือสนใจแล้ว ก็จะศึกษาหรือกระทำให้สำเร็จได้ดีโดยง่าย ตรงข้ามถ้าหากเราถูกบังคับให้ศึกษาหรือถูกบังคับให้ทำงานใด ๆ ก็ตาม เราจะศึกษาหรือจะทำให้ได้ดีโดยยากหรือบางทีอาจไม่มีทางสำเร็จเลยก็ได้ ฉะนั้นความพอใจหรือความสนใจ จึงเป็นหลักการเบื้องต้นที่จะนำเราไปสู่ความสำเร็จ

ดังนั้นบุคคลควรปลูกฝังความพอใจในการศึกษาเล่าเรียนในหน้าที่การงานและการประพฤติปฏิบัติคุณงามความดีทั้งหลาย แม้ว่าจะไม่เคยมีความพอใจมาก่อน แต่ควรใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นประโยชน์หรือผลของสิ่งเหล่านั้นแล้ว จึงปลูกฝังความพอใจให้บังเกิดขึ้น

2. **วิริยะ** คือ ความเพียรประกอบกระทำสิ่งนั้น บางทีแปลว่า กล้าหาญ มีความหมายว่า ผลคือความสำเร็จไม่ว่าจะในเรื่องอะไรก็ตาม จะไม่เกิดขึ้นอย่างลอย ๆ หรือด้วยการตกลงตาจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่จะเกิดขึ้นด้วยความเพียรพยายามของคนเราทุกคน ซึ่งตั้งใจทำงานนั้น ๆ โดยไม่หวาดหวั่นพรั่นพรึงต่ออุปสรรคอันตราย ความเหนื่อยยากลำบาก และสิ่งที่เป็นศัตรูทั้งหลาย จึงจะเห็นได้ว่าวิชาใด ๆ หรือการงานใด ๆ ก็ตาม แม้จะถูกใจ สนใจ ชอบใจแค่ไหนเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าหากเกียจคร้านก็จะประสบผลสำเร็จไม่ได้

3. **จิตตะ** คือ เอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้นไม่วางธุระ หมายความว่า เมื่อบุคคลใช้ความเพียรพยายามทำงาน ซึ่งตนได้ปลุกฝังความพอใจไว้แล้ว จะต้องเป็นผู้มีความเพียรพยายามที่ต่อเนื่องกันไปไม่ขาดตอน เอาใจใส่งานนั้นอย่างจริงจัง ไม่ทำแบบจับจดหรือทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ ตั้งหน้าทำงานนั้นจนกว่าจะบรรลุผลสำเร็จโดยไม่ทอดทิ้ง

4. **วิมังสา** คือ หมั่นตรិตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น การทำงานไม่ว่าจะเป็น การศึกษาเล่าเรียน การทำมาหาเลี้ยงชีพหรือปฏิบัติหน้าที่อะไรก็ตาม เราต้องประสบพบเห็นเรื่องต่าง ๆ มากมายที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน ดังนั้นเราควรหมั่นพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งเหล่านั้น เวลาเมื่ออุปสรรคเกิดขึ้นเราจะแก้ไขอย่างไรจึงจะสำเร็จได้โดยง่าย ทำอย่างไรงานเหล่านั้นจึงจะบรรลุเป้าหมายด้วยความรวดเร็วและเรียบร้อย บางเรื่องเราต้องอาศัยคำแนะนำชี้แจงจากคนอื่น บางเรื่องต้องคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง การที่จะใช้วิมังสา คือ การตริตรองพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องถ่องแท้ก็จะต้องอาศัยความรู้ในเรื่องเหล่านั้นมาเป็นเครื่องวินิจฉัย

การเคารพความคิดเห็นของตนเองและผู้อื่น

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ชอบอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ การอยู่รวมกันมาก ๆ ย่อมจะต้องมีความเห็นแตกต่างกันบ้างที่พระท่านเรียกว่า นานาจิตตัง ดังนั้น จะต้องมีการเคารพความคิดเห็นของตนเองและผู้อื่น

การเคารพความคิดเห็นของตนเองนั้น กิรติ บุญเจือ (2519: 99) ได้ให้ความหมายว่า "การเชื่อมั่นว่าความคิดเห็นของตนเองมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าความคิดเห็นของผู้อื่น" เป็นการให้เกียรติแก่ตนเองและผู้อื่นทุกคนโดยเท่าเทียมกัน เป็นการถือว่าความคิดเห็นของตนเองที่ได้ไตร่ตรองแล้วมีคุณค่าควรแก่การรับฟังเท่ากับความคิดเห็นของผู้อื่น ส่วนการ

เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น กิรติ บุญเจือ (2519: 100) ได้ให้ความหมายว่า "การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น" เป็นการเคารพสติปัญญาความรู้ของคนทั่วไป เป็นการให้เกียรติและสำนึกในสิทธิเสรีภาพในการพูด การเขียนที่ผู้อื่นแสดงออกอย่างบริสุทธิ์ใจ ไม่ถือเอาความคิดของตนเป็นใหญ่ แล้วใช้อำนาจบีบบังคับให้ผู้อื่นทำตามความคิดเห็นของตนฝ่ายเดียว ซึ่งการยอมรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่นอาจมาจากที่ต่ำกว่าสูงกว่าหรือเสมอกัน การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทางตรง คือ การปรึกษาหารือกัน ใช้แบบสอบถาม ทางอ้อมคือการอ่านบทความหรือหนังสือที่เขาเขียนหรือฟังจากบุคคลที่สามอีกทอดหนึ่ง ซึ่งการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่นทำได้ 3 ทาง คือ ทางกาย วาจา ใจ (เสฐียรพงษ์ วรรณปก 2524: 55) ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

ทางกาย แสดงออกโดยกิริยา ท่าทาง มารยาท สีหน้า และแววตา พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความตั้งใจ ไม่แสดงอาการไม่พอใจ ตุกจนออกนอกหน้า ไม่พูดสอดแทรก ชุบชิบในขณะที่คนอื่นกำลังพูด

ทางวาจา ไม่กล่าววาจาดูหมิ่น หรือหัวเราะเยาะคำพูดของผู้อื่น ไม่กล่าวอาตอ้างความคิดของตนว่าดีเลิศ หรือแอบอ้างความคิดของผู้อื่นมาเป็นของตน

ทางใจ ไม่คิดเยาะเย้ยดูหมิ่น ความคิดเห็นของผู้อื่น และเมื่อพิจารณาความคิดเห็นของผู้อื่นถูกต้องกว่าก็ไม่มีทิฐิมาเย ยึดมั่นในความคิดเห็นของตน

การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมีประโยชน์มาก เนื่องจากแต่ละบุคคลไม่มีผู้ใดรู้และเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีใครที่คิดอะไรแล้วถูกต้องเสมอ เพราะเรื่อง ๆ เดียวกันอาจมองได้หลายแง่หลายมุม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้และประสบการณ์ของแต่ละคน จึงควรรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นบ้าง (กรมการศาสนา 2521: 25) นอกจากนี้ความคิดเห็นของผู้อื่นทำให้ความคิดเห็นของตนแจ่มชัดขึ้น ความคิดเห็นเดิมของตนอาจจะจำกัดอยู่ในวงแคบ ความคิดเห็นของผู้อื่นทำให้ความคิดเห็นของตนกว้างขวางขึ้น ได้ข้อมูลเพิ่มเติมขึ้น ความคิดเห็นของผู้อื่นที่ขัดแย้งกับของตน ทำให้ต้องพิจารณาความคิดของตนให้ละเอียดรอบคอบขึ้น เมื่อพิจารณาแล้วยังยืนยันความคิดเห็นเดิม ทำให้มั่นใจว่าความคิดเห็นของตนถูกต้อง แต่ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าความคิดเห็นของผู้อื่นถูกกว่าดีกว่าก็มีการเปลี่ยนความคิดเห็นได้ นอกจากนี้การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทำให้สังคมอยู่กันได้โดยสันติ เป็นการเสริมสร้างความสามัคคีและประชาธิปไตยในหมู่คณะ การทราบว่าเป็นเรื่องต่าง ๆ คนอื่นเขามีความคิดเห็นอย่างไรย่อมเป็นการดี ถ้าทราบว่ามีคาม

คิดเห็นไม่ตรงกับของตนก็จะชี้แจงแสดงเหตุผลของตน และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ถ้าทุกคนยืนยันความคิดเห็นของตนก็ต้องมีการประนีประนอมกัน

การไม่เบียดเบียนและก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น

การไม่เบียดเบียนเป็นธรรมชาติหนึ่งในประเภทธรรมเพื่อปกครอง เรียกชื่อว่า อหิงสา หรืออวิหิงสา แปลว่า ความไม่เบียดเบียน ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530: 488) ให้คำนิยามไว้ว่า เบียดเบียน คือ การบีบคั้น ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน อาการรบกวนทำให้เขาสิ้นเปลือง

ปิ่น มุกกันต์ (2520: 411) ได้กล่าวว่า ความไม่เบียดเบียน หมายถึง การไม่แกล้งทำให้คนอื่นเดือดร้อน การกระทำจะเข้าข่ายการเบียดเบียนหรือไม่ ต้องดูเจตนาของผู้ทำเป็นสำคัญ ถ้าผู้ทำแกล้งทำให้เขาเดือดร้อนเพื่อความสุขของตนก็จัดว่าเป็นวิหิงสา คือ การเบียดเบียน ถ้าเป็นการทำตามหน้าที่ด้วยความสุจริตธรรม เช่น ตำรวจจับผู้ร้าย แม้จะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนได้รับความทุกข์ ก็ไม่ถือว่าเป็นการเบียดเบียน

สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (2515: 45) และ ปิ่น มุกกันต์ (2520: 415) ได้อธิบายยกตัวอย่างพฤติกรรมที่แสดงการไม่เบียดเบียนไว้ดังนี้

ทางกายแบ่งได้ 3 ด้าน คือ

1. เว้นจากการประทุษร้ายต่อชีวิต ต่อร่างกายของสิ่งมีชีวิต หมายถึง การไม่พยายามทำให้คน สัตว์ และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ต้องตาย เจ็บปวด ทรมาน ฯลฯ ด้วยวิธีอื่นใดทั้งสิ้น
2. เว้นจากการประทุษร้ายทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น หมายถึง การไม่พยายามทำให้ทรัพย์สินของผู้ใดเป็นอันตราย โดยวิธีการต่าง ๆ
3. เว้นจากการประทุษร้ายต่อของรักของผู้อื่น หมายถึง การไม่พยายามทำให้ผู้อื่นต้องเจ็บช้ำจากการรู้สึกว่าได้สูญเสียสิ่งอันเป็นที่รัก ที่พอใจ เพราะถูกข่มเหงน้ำใจหรือถูกละเมิดสิทธิ

ทางวาจา แบ่งได้ 4 ด้าน คือ

1. เว้นจากการพูดเท็จ หมายถึง การพูดแต่ความจริง ทำให้เป็นที่เชื่อถือไว้วางใจได้ ไม่กล่าววาจาเท็จโดยไม่เจตนา ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ของตนเองหรือผู้อื่น หรือเพื่อประโยชน์ใด ๆ ทั้งสิ้น

2. เว้นจากการพูดส่อเสียด หมายถึง เว้นจากการเก็บเอาเรื่องราวจากฝ่ายโน้นไปบอกฝ่ายนี้ เพื่อให้เกิดความแตกร้าง แต่จะพยายามประสานรอยร้าวแห่งความสามัคคี และส่งเสริมความสามัคคี คำพูดที่เป็นไปเพื่อความสามัคคีธรรม

3. เว้นจากการพูดคำหยาบ หมายถึง การไม่พูดถ้อยคำหยาบคาย พูดแต่คำที่สุภาพ เสนาะโลด อ่อนหวานจับใจ นุ่มนวล ไพเราะ และเป็นทีพอใจของชนทั้งหลาย

4. เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ หมายถึง การไม่พูดจาเหลวไหลไร้สาระ แต่พูดจากูกาละเทศะตามความเป็นจริง

ทางใจ

เว้นจากการเบียดเบียนทางใจ การเบียดเบียนทางใจ คือ ความคิดที่อยากให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนหรือเกิดเป็นทุกข์ เช่น เมื่อเห็นบุคคลใดได้ดีก็อิจฉาริษยาอยากให้เขาประสบความหายนะ เมื่อเห็นบุคคลใดมีความสุขก็อยากให้เขามีอันตราย เมื่อเห็นบุคคลใดเรียนเก่งก็สาปแช่งเขาในใจ เมื่อเห็นบุคคลใดเล่นกีฬาเก่งก็อยากให้เขาช้ำหัก การเบียดเบียนทางใจก็คือ การเบียดเบียนทางกายและทางวาจาที่ยังอยู่ในรูปของความคิดนั่นเอง

ความอดทน

ความอดทนมาจากคำว่า ชันติ หมายถึง การรักษาปกติภาวะของตนไว้ได้ ไม่ว่าจะถูกรบกวนกระทบกระทั่งด้วยสิ่งอันเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่พึงปรารถนาก็ตาม มีความอดทนหนักแน่นเหมือนแผ่นดิน (มงคลชีวิต 2528: 102) ดังนั้นงานทุกอย่างในโลกไม่ว่าจะจะเป็นงานเล็กหรืองานใหญ่ก็ตาม ที่สำเร็จขึ้นมาได้ นอกจากจะอาศัยปัญญาเป็นตัวนำแล้ว ล้วนต้องอาศัยคุณธรรมอันหนึ่งเป็นพื้นฐานจึงสำเร็จได้ คุณธรรมอันนั้นคือ ชันติ ถ้าขาดชันติเสียแล้วจะไม่มีการขึ้นใจสำเร็จได้เลย เพราะชันติหรือความอดทนเป็นคุณธรรมสำหรับต่อต้านความท้อถอย ทำให้เกิดความขยันและทำให้เห็นอุปสรรคต่าง ๆ เป็นเครื่องท้าทายความสามารถ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จของงานทุกชิ้นทั้งทางโลกและทางธรรม ต้องอาศัยความอดทนทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า "ยกเว้นปัญญาแล้ว เราสรรเสริญว่าความอดทนเป็นคุณธรรมอย่างยิ่ง" (มงคลชีวิต 2528: 103)

ความอดทน สามารถจำแนกได้ 3 ประการ คือ อดทนต่อความลำบากหรือความอดทนต่อทุกข์เวทนา อดทนต่อความตรากตรำ อดทนต่อความเจ็บใจ (กรมการศาสนา 2527: 37) ซึ่งสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

1. อุดทนต่อความลำบากหรือความอดทนต่อทุกขเวทนา ได้แก่ ความอดทนต่อความเจ็บป่วยของร่างกายด้วยโรคร้ายนานาประการ อันเป็นการทรมานจิตใจด้วยทุกขเวทนาที่เกิดจากการประสบอุบัติเหตุ ร่างกายได้รับบาดเจ็บหรือถูกอาวุธมีแผล ได้รับความเจ็บปวดทรมาน เหล่านี้ล้วนรวมเข้าเป็นความลำบาก ยากที่ใคร ๆ จะอดทนไม่แสดงอาการครวญครางได้ แต่อาศัยปัญญาพิจารณาเห็นว่าการร้องโวยวายครวญครางนั้นไม่สามารถทำให้ทุกขเวทนา ความเจ็บปวดนั้นลดน้อยลงไปหรือหายไปได้ ในทางตรงข้ามทำให้เกิดความรำคาญด้วยเสียงร้องรบกวนผู้อื่น ทำให้ผู้ใกล้ชิดพลอยไม่สบายใจตามไปด้วย ครั้นเห็นว่ามีผลเสียมากกว่าผลดี จึงอดทนได้

2. อุดทนต่อความตรากตรำ ได้แก่ ความอดทนในการประกอบกิจการงานโดยไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก ความเหน็ดเหนื่อย ไม่เกรงกลัวต่อความทารุณของธรรมชาติ เช่น แสงแดดที่ร้อนแรงหรือความหนาวหรือฝนตก ตลอดจนความหิวกระหายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ก็สามารถอดทนได้ ไม่ยอมแพ้โดยง่าย เพราะคิดด้วยปัญญาแล้วเห็นว่าการประกอบกิจการงานทุกอย่างต้องอาศัยความอดทนมาก ต้องเพียรพยายามมากบ้างน้อยบ้างตามความยากความง่ายแห่งชนิดของกิจการงาน จึงจะสามารถก้าวไปสู่ความสำเร็จสมความมุ่งหมายได้

3. อุดทนต่อความเจ็บใจ ได้แก่ ความอดทนต่ออารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนาที่จะกระทบจิตใจ อันได้แก่ อารมณ์ที่มากกระทบใจทำให้เกิดความเจ็บใจ เสียใจ เกิดความไม่สบายใจ เช่น คำนินทากล่าวร้าย คำหยาบ คำด่า ซึ่งล้วนแต่ก่อให้เกิดความโกรธแค้นเคืองใจ หากไม่มี ความอดทนแล้วก็จะเกิดการโต้เถียงทะเลาะวิวาทกันได้ แต่ด้วยความรู้เท่าทันสามารถสะกดกั้น ความโกรธด้วยปัญญาและสติ จึงอดกลั้นไม่ได้ตอบ โดยพิจารณาเห็นว่า การทะเลาะวิวาทมีแต่ ความเสียหาย ก่อให้เกิดความพินาศ แยกความสามัคคี ทำให้เกิดความโกรธแค้น อาจนำไปสู่ การประหัตประหารถึงแก่ชีวิตได้ แต่ถ้าสามารถอดทนได้ไม่โต้ตอบ การทะเลาะวิวาทก็เกิดขึ้น ได้ยาก ทั้งยังมีแต่ความสงบเรียบร้อย รักษาความสามัคคีไว้ได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

วิวัฒน์ อัคราวิชัย (2523-113-114) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวินัยในตนเองกับความซื่อสัตย์ และศึกษาเปรียบเทียบ วินัยในตนเอง และความซื่อสัตย์ของเด็กไทยที่มีความแตกต่างกันทางด้านเพศ ระดับการศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา เป็นเด็กในกรุงเทพฯ และเด็กต่างจังหวัด จากภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคใต้ ภาคกลาง ซึ่งกำลังศึกษาอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มัธยมศึกษาปีที่ 2 และมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 856 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบทดสอบวินัยในตนเอง และแบบทดสอบความซื่อสัตย์ ผลการศึกษาปรากฏว่า วินัยในตนเองกับความซื่อสัตย์ มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ชฎาพร ทักษะเสียว (2524: 73-74) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาค่านิยมด้านการรักความอิสระ ความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย การเคารพพระบอวูโส การถือพรคถือพวก การตรงต่อเวลา การประหยัดมัธยัสถ์ การนิยมไทย การบำเพ็ญประโยชน์และการพึ่งตนเอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร จากโรงเรียนรัฐบาล 4 โรงเรียน และโรงเรียนราษฎร์ 4 โรงเรียน จำนวน 800 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าชนิด 5 ระดับ ผลการวิจัยปรากฏว่า นักเรียนมัธยมศึกษาในกรุงเทพมหานคร มีค่านิยมทางสังคมด้านต่าง ๆ ทั้ง 10 ประการ ดังกล่าวอยู่ในเกณฑ์เห็นด้วย

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2525: 33-34, 40-41, 66-67) ได้ทำการวิจัยเรื่อง โครงการทดลองหารูปแบบที่มีประสิทธิผลต่อการเรียนการสอนจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อายุประมาณ 8-10 ปี จากโรงเรียน 8 โรงเรียน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 อายุประมาณ 12-14 ปี จากโรงเรียน 8 โรงเรียน สุ่มโรงเรียนเข้ากลุ่มทดลอง 2 กลุ่ม กลุ่มทดลอง 1 สอนด้วยวิธีปรับพฤติกรรม กลุ่มทดลอง 2 สอนด้วยวิธีเสริมสร้างเจตคติ และกลุ่มควบคุมสอนตามปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองเป็นแบบประเมินความเห็นทั่วไป เพื่อวัดค่านิยมทางจริยธรรมของนักเรียนและแบบวัดการสังเกตจากพฤติกรรมของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมที่ประสบความสำเร็จในระดับสูงของระดับประถมศึกษา คือ จริยธรรมเรื่องความเมตตากรุณา

สอนด้วยวิธีปรับพฤติกรรม ความขยันหมั่นเพียร สอนด้วยวิธีปรับพฤติกรรม ระดับมัธยมศึกษา คือ จริยธรรมเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต สอนด้วยวิธีปรับพฤติกรรมและสอนด้วยวิธีเสริมเจตคติ วิธีปรับพฤติกรรมได้ผลในการสอนเหนือกว่าวิธีสร้างเสริมเจตคติในระดับประถมศึกษา ส่วน ระดับมัธยมศึกษาวิธีสอนทั้ง 2 ให้ผลไม่แตกต่างกัน การทดลองสอนเสริมสร้างจริยธรรมครั้งนี้ ประสบความสำเร็จมากในระดับประถมศึกษาและประสบผลสำเร็จปานกลางในระดับมัธยมศึกษา จริยธรรมที่ใช้ในการทดลอง คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเมตตากรุณา ความขยันหมั่นเพียร การใฝ่ศึกษารวม การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา สามารถเพิ่มพูนได้ในการจัดรูปแบบการสอนใหม่ ๆ 2 วิธีทั้งในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ครูระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาพอใจใน กิจกรรมต่าง ๆ ของรูปแบบการสอนด้วยวิธีปรับพฤติกรรมมากกว่าวิธีสร้างเสริมเจตคติ และ ครูระดับประถมศึกษาพอใจกับการมีรูปแบบการสอนทั้ง 2 รูปแบบนี้สูงกว่าครูระดับมัธยมศึกษา

วรัญญา เวโรจน์ (2525: 74-75) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปฏิกิริยาจริยธรรม ของนักเรียน ครู และผู้ปกครองต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่น" กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครูและ ผู้ปกครองจากกรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนทั้งสิ้น 2,834 คน กลุ่มตัวอย่างได้มาโดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi - Stage - Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามเกี่ยวกับ รายละเอียดของกลุ่มตัวอย่าง และมาตราวัดปฏิกิริยาจริยธรรมต่อพฤติกรรมต่อตนเองของผู้อื่น ผลการวิจัยพบว่า นักเรียน ครู และผู้ปกครอง จะมีปฏิกิริยาจริยธรรมทางบวกแน่ ๆ และจะ ไม่มีปฏิกิริยาจริยธรรมทางลบแน่ ๆ ต่อพฤติกรรม 16 พฤติกรรม คือ ความขยันหมั่นเพียร ความรู้สึกตัวไม่ประมาท ความมีวินัยในตนเอง การปรับปรุงตนเอง การรักษาสุขภาพ ความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง การสำรวจตนเอง การละอายใจ การตั้ง มาตรฐานตนเอง ความพอใจในตนเอง ความระงับความอยาก การให้รางวัลตนเอง การปล่อยใจตนเอง การรู้สึกผิด การลงโทษตนเอง

อภิญญา จันทร์เจนจบ (2525: 85-86) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความรู้ความเข้าใจ ทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง" กลุ่มตัวอย่าง ประชากรเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5 ครูและผู้ปกครองจากภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกรุงเทพมหานคร จำนวน 2,888 คน กลุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการเลือก

แบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage-Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสอบถามเกี่ยวกับรายละเอียดของกลุ่มตัวอย่าง และมาตรวัดความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรม สังคม ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมสังคมมีกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความรู้ความเข้าใจว่าเป็นพฤติกรรมที่ดี ถูก และควรอย่างมาก คือ การบำเพ็ญประโยชน์ การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การให้อภัย และการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น พฤติกรรมที่ไม่ดี ผิด และไม่ควรอย่างมาก คือ การให้ร้ายป้ายสี การเบียดเบียนผู้อื่น การอิจฉาริษยา การผิดจริยธรรมทางเพศของหญิง การไม่รักษาระเบียบวินัย และการพูดปด ส่วนพฤติกรรมที่ยังตัดสินแน่นอนไม่ได้ว่าดีหรือไม่ดี ถูกหรือผิด ควรหรือไม่ควร ได้แก่ การปฏิบัติต่อผู้ชายดีกว่าผู้หญิง การประจบ การแสดงความกตัญญูแม้ว่าการกระทำนั้นจะผิดระเบียบ การรักษาหน้า การปฏิบัติต่อลูกคนโตดีกว่าลูกคนรองลงมา และการปฏิบัติต่อคนที่ร่ำรวยดีกว่าคนที่ไม่ร่ำรวย

กษิมาดา วิริยะ (2526: 115-118) ได้ศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับค่านิยมพื้นฐานเรื่อง การพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 8 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 496 คน โดยใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องมือในการวิจัย ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับค่านิยมพื้นฐานเรื่อง การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และความรับผิดชอบ อยู่ในระดับที่พึงประสงค์ คือ อยู่ในระดับที่ 4 และระดับที่ 5 แต่มีบางความคิดรวบยอดที่อยู่ในระดับที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ การใช้ความรู้ความสามารถของตนเองในด้านการศึกษา การทำงานโดยไม่เลือกงาน และไม่ดูถูกงานที่สุจริต การตรงต่อเวลาในการนัดหมาย และการยอมรับผิดในผลการกระทำของตนในงานที่ได้รับมอบหมาย

บุญยศักดิ์ แววกักดี (2526: 76-79) ได้ศึกษา การรับรู้เกี่ยวกับค่านิยมพื้นฐานของนักศึกษาในวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา ปีการศึกษา 2526 จำนวน 400 คน ซึ่งเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยปรากฏว่า นักศึกษาในวิทยาลัยอาชีวศึกษามีการรับรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานอยู่ในเกณฑ์ที่มีค่าเฉลี่ยของศักยภาพพฤติกรรม หรือโอกาสที่จะปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐานมากกว่าจะไม่ปฏิบัติตาม นักศึกษาชายและหญิงมีการรับรู้ค่านิยมพื้นฐานไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวม และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านการประหยัดและออม นักศึกษาในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด มีการรับรู้ค่านิยมพื้นฐานไม่แตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาโดยส่วนรวม และเมื่อพิจารณาแต่ละด้านพบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านการพึ่งตนเอง ชัยนหมั่นเพียร และความรับผิดชอบ

ปิ่นสุวรรณ เติสยานนท์ (ปิ่นสุวรรณ เติสยานนท์ 2526: 126-128) ได้ศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับค่านิยมพื้นฐานเรื่องการประหยัดและออม การมีระเบียบวินัย การเคารพกฎหมาย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการสุ่มตัวอย่างจาก 12 โรงเรียน จำนวน 400 คน ผลปรากฏว่า ค่านิยมพื้นฐานดังกล่าวของนักเรียนอยู่ในระดับที่พึงประสงค์ ยกเว้นการใช้เวลาว่างในการหาความรู้ และรายได้

วิเชียร พงษ์ประเสริฐ (2526: 86-88) ได้ทำการวิจัยเรื่องความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในเขตกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 450 คน จากโรงเรียน 10 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม แบบมาตราส่วนประเมินค่า วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่ามัชฌิมเลขคณิต และวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบสองทาง (Two-way Analysis of Variance) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมทั้ง 7 คุณลักษณะ คือ การรักษาระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความอดุสาหะ ความยุติธรรม และความมีเหตุผลอยู่ในระดับที่พึงประสงค์ นักเรียนชาย และหญิง มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมทุกคุณลักษณะแตกต่างกัน นักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกันมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมทุกคุณลักษณะไม่แตกต่างกัน

บุปผา นวลละออ (2526: 142-143) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาจริยธรรม เพื่อศึกษาความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาจริยธรรมตามหลักสูตรสังคมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น โดยการสอนในห้องเรียน และจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตลอดจนการปะทะสัมพันธ์กับนักเรียนนอกเวลาสอน และเพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระหว่างโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนในเครือศาสนาต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมตามหลักสูตรสังคมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นครูสังคมศึกษาจำนวน 450 คน จากโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ และโรงเรียนในเครือศาสนาต่าง ๆ ประเภทละ 15 โรงเรียน รวมทั้งหมด 45 โรงเรียน ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ครูสังคมศึกษาในโรงเรียนทั้งสามประเภทมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาจริยธรรมโดยการสอนในวิชาจริยธรรมโดยตรง และสามารถสอนสอดแทรกกับวิชาอื่นในกลุ่ม

วิชาสังคมศึกษาที่มีความสัมพันธ์ด้านจริยธรรมได้ นอกจากนี้ครูสังคมศึกษาในโรงเรียนทั้งสามประเภทมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทในการพัฒนาจริยธรรม โดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรตลอดจนการปะทะสัมพันธ์กับนักเรียนนอกเวลาสอนว่ามีบทบาทในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้คือ การวางแผน และดำเนินการจัดกิจกรรมร่วมกับนักเรียนให้โอกาสนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับชุมนุมสังคมศึกษา ชุมนุมพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย การจัดปายนิเทศ นิทรรศการแสดงผลกิจกรรมทางศาสนาต่าง ๆ หรือวันสำคัญทางศาสนา และการจัดประกวดความสะอาดของห้องเรียน การประเมินผลกิจกรรมโดยเน้นความสำคัญของการนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน ทศนคติ ความเชื่อและศรัทธา การใช้แบบทดสอบวัดผลกิจกรรมเมื่อจบภาคเรียน การมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือและการแก้ไขปัญหาส่วนตัวของนักเรียน การแก้ไขปัญหาส่วนตัวของนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยเชิญผู้ปกครองมาพบการลงโทษนักเรียนที่ก่อปัญหาด้วยวิธีว่ากล่าวตักเตือนเป็นการส่วนตัว และติดต่อให้ผู้ปกครองมารับทราบการชมเชยนักเรียนที่ทำความดีต่อเพื่อนนักเรียนในชั้นหรือแถว

สำราญ นิลทอง (2526: 113-114) ทำการวิจัยเรื่อง "ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดศรีสะเกษ" มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และศึกษาว่าเพศของนักเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ปกครองจะมีอิทธิพลต่อความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียนหรือไม่ โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า แบบสอบถามนี้มุ่งสำรวจความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมในชีวิตประจำวันของนักเรียน 7 คุณลักษณะทางจริยธรรม คือ การรักษาระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความอดุสาหะ ความยุติธรรม และความมีเหตุผล จำนวน 50 ข้อ ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดศรีสะเกษ มีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมในชีวิตประจำวันทั้ง 7 คุณลักษณะทางจริยธรรมอยู่ในระดับมาก และเพศเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมในชีวิตประจำวันทั้ง 7 คุณลักษณะมีความแตกต่างกันแต่ว่าอาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ไม่ทำให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับจริยธรรมในชีวิตประจำวันทั้ง 7 คุณลักษณะแตกต่างกันได้เลย

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2527: 9-12) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "พฤติกรรมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาด้านการปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมของครูที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาในการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน กลุ่มตัวอย่างประชากรเป็นครูที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 482 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นพฤติกรรมของครูในห้องเรียน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติ โดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมของครูในห้องเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมด้านมารยาท การแต่งกาย การพูด และการตรงต่อเวลาที่เหมาะสม และพบว่าวิธีการปลูกฝังจริยธรรมของครูให้แก่นักเรียนในห้องเรียนมากที่สุด คือ เรื่องความรับผิดชอบ และน้อยที่สุดคือเรื่องความยุติธรรม

ชุตินาถ รัตนจรรยา (2527: 57-60) ได้ศึกษาค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ ของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ในวิทยาลัยครูภาคกลาง โดยเปรียบเทียบระหว่างเพศ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และระดับชั้นเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ได้แก่ นักศึกษาครูชายหญิง ที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี ของวิทยาลัยครูภาคกลาง ประจำปีการศึกษา 2526 จำนวน 780 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ผลการวิจัยปรากฏว่า นักศึกษาวิทยาลัยครูภาคกลาง โดยส่วนรวมมีค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ อยู่ในเกณฑ์สูงกว่าระดับปานกลาง (2.51-3.50) เล็กน้อย นักศึกษาหญิงในวิทยาลัยครูภาคกลาง มีค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ สูงกว่านักศึกษาชายทุกด้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษาวิทยาลัยครูภาคกลางที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ สูงกว่านักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รวม 4 ด้าน คือ ค่านิยมด้านการพึ่งตนเอง ชัยนหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ ด้านการมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย ด้านการปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา และด้านการมีความรักชาติ ศาสนา กษัตริย์ แต่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านการประหยัดและออม นอกจากนี้ยังพบว่า นักศึกษาวิทยาลัยครูภาคกลางที่มีระดับชั้นเรียนต่างกัน มีค่านิยมด้านการพึ่งตนเอง ชัยนหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ การมีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมายแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างเป็นรายคู่ก็พบว่า นักศึกษาระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 2 มีค่านิยมด้านต่าง ๆ ดังกล่าวสูงกว่าชั้นปีที่ 4 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โกเศศ คังอินทร์ (2528: 148-149) ได้วิจัยเกี่ยวกับการปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา โดยศึกษาจากการรับรู้ของผู้บริหารครูและนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกรุงเทพมหานครผลการวิจัยสรุปได้ว่า

ในด้านวิธีการที่โรงเรียนปฏิบัติต่อนักเรียน ผู้บริหารรับรู้ว่าโรงเรียนใช้วิธีเสนอแนวทางในทางปฏิบัติตน และปฏิบัติงานของนักเรียนให้ถูกต้องตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมมากที่สุด และนักเรียนรับรู้ว่าโรงเรียนใช้วิธียกย่องชมเชยนักเรียนผู้กระทำดี และการเสนอตัวอย่างผู้กระทำดีแก่นักเรียนโดยส่วนรวมมากที่สุด ส่วนวิธีการที่โรงเรียนปฏิบัติน้อยที่สุดตามการรับรู้ของผู้บริหาร คือ การตำหนิโทษนักเรียนผู้กระทำผิด และการชี้แนะนักเรียนไม่ให้เอาตัวอย่างผู้กระทำไม่ดี ตามการรับรู้ของครู คือ การชี้้นำให้นักเรียนได้เลือกตัดสินใจปฏิบัติงานตามความต้องการของนักเรียนเอง และตามการรับรู้ของนักเรียน คือ การให้คำปรึกษาหารือแก่นักเรียนในการดำเนินงานต่าง ๆ

ในด้านการศึกษาที่โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนได้ปฏิบัติมากและน้อยที่สุดนั้นทั้งผู้บริหารครู และนักเรียน รับรู้ตรงกันว่า โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มมากที่สุด และส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตัดสินใจเลือกแนวทางการปฏิบัติงาน หรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งน้อยที่สุด

ในด้านคุณลักษณะทางจริยธรรม ที่โรงเรียนพยายามส่งเสริมและปลูกฝังให้แก่ นักเรียนนั้น ในความคิดของผู้บริหารรับรู้ว่าโรงเรียนพยายามส่งเสริมให้นักเรียนยึดถือความจริง และยอมรับความจริงมากที่สุด และส่งเสริมให้นักเรียนมีความพร้อมและตื่นตัวทันต่อเหตุการณ์น้อยที่สุด ครูรับรู้ว่าโรงเรียนพยายามส่งเสริมและปลูกฝังให้นักเรียนมีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งที่มีเหตุผล มีหลักฐานหรือข้อมูลรองรับมากที่สุด และส่งเสริมให้นักเรียนวางแผนการปฏิบัติงานล่วงหน้า และคาดการณ์ผลการปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าน้อยที่สุด ส่วนนักเรียนรับรู้ว่าโรงเรียน พยายามส่งเสริมให้นักเรียนใช้กระบวนการค้นคว้าหาความจริง หรือทางออกอย่างมีเหตุผลมากที่สุด และส่งเสริมให้มีความพร้อมและตื่นตัวทันต่อเหตุการณ์น้อยที่สุด

ธวัช ชัยจิรฉายกุล (2531: 14-19) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาคุณสมบัตินิยามพื้นฐานทางจริยธรรมของคนไทย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสำคัญแนวทางการสอน และการปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรมให้แก่ นักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มีความรู้ระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีความสนใจในปัญหาสังคม หรือมีความเชี่ยวชาญทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จำนวนทั้งสิ้น 279 คน เครื่องมือที่ใช้ เป็นแบบสอบถามความคิด

เห็นเกี่ยวกับลำดับความสำคัญของค่านิยม และความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนจริยธรรมให้แก่เยาวชน โดยศึกษาค่านิยม 10 เรื่อง ได้แก่ การยึดหลักการความรับผิดชอบ การมีระเบียบวินัยในตนเอง การตรงต่อเวลา ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความมีน้ำใจเมตตา การพึ่งพาอาศัยกัน ความกตัญญูรู้คุณ และการยึดตัวบุคคล วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าที (t-test) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ค่านิยมทางจริยธรรมทั้ง 10 ค่านิยม มีความสำคัญเรียงตามลำดับความสำคัญ คือ ความรับผิดชอบ การมีระเบียบวินัยในตนเอง ความซื่อสัตย์ การยึดหลักการความกตัญญูรู้คุณ ความเสียสละ ความมีน้ำใจเมตตา การตรงต่อเวลา การพึ่งพาอาศัยกัน และการยึดตัวบุคคล

2. ด้านการจัดการสอน และการปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นหน้าที่ของบ้าน และโรงเรียนที่จะต้องรับผิดชอบร่วมกัน และครูทุกคนควรจะรับผิดชอบไม่ใช่ครูพิเศษ และไม่เห็นด้วยที่จะให้มีการเปิดสอนจริยธรรมเป็นวิชา และให้คะแนนเหมือนวิชาอื่น ๆ ในโรงเรียน แต่เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังสอดแทรกไว้ทุกวิชา เมื่อมีโอกาส

งานวิจัยต่างประเทศ

วินเซนต์ ชุกูว์กา โอซากวี (Vincent Chukwuka Osakwe 1981: 2056A-2057A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Moral Education Discussion Skills for a Beginning Experience in the use of Kohlberg's Stage-Development Model" โดยใช้รูปแบบพัฒนาการทางจริยธรรมของ โคลเบอร์ก (สำหรับครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในไนจีเรีย) การวิจัยครั้งนี้ต้องการเสนอพัฒนาการของหลักสูตรการสอนของครู โดยมีแบบอย่างพัฒนาการของ โคลเบอร์ก ซึ่งกล่าวว่า พัฒนาการทางจริยธรรมเกิดขึ้นทีละขั้นในโครงสร้างทั้ง 6 เป็นลำดับ อันเป็นผลจากปฏิกิริยาสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ทุกคนจะผ่านขั้นต่ำ โดยไม่มีใครกระโดดข้ามขั้นแต่ก้าวช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การแก้ปัญหาทางสังคมอย่างสม่ำเสมอเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่จะเปลี่ยนจริยธรรมขั้นหนึ่งไปยังอีกขั้นหนึ่ง ในการนี้อาจช่วยได้โดยการชี้แจงอภิปราย ซึ่งต้องมีการนำเรื่องแต่ละเรื่องที่จะช่วยในการพัฒนาของโคลเบอร์กนำไปสู่สถานการณ์ที่ขัดแย้ง สถานการณ์เช่นนี้ครูในฐานะผู้นำต้องรู้ทักษะการชี้แจง

ลิน คริสติน เลวิส (Lynne Christine Lewis 1982: 5088-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Relationship of Moral Development and Cognitive Development Within Gifted Students Examined in the Light of the Variables of Sex Socioeconomic Status and Age" โดยศึกษาความสัมพันธ์ของพัฒนาการทางจริยธรรมและความรู้ของนักเรียนที่มีความสามารถ ซึ่งแตกต่างกันในเรื่องของเพศ สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และอายุ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนที่มีความสามารถ กับพัฒนาการทางจริยธรรมของนักเรียนระดับปกติและความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางความรู้กับการให้เหตุผล เครื่องมือใช้การให้คะแนน "P" จาก Defining Issues Test ส่วนคะแนนที่ให้เพื่อวัดพัฒนาการทางความรู้ใช้ของเพียเจท์ (Inventory of Piaget's Developmental Tasks) และใช้ Home Index เพื่อดูสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักเรียน 120 คน เป็นชาย 60 คน หญิง 60 คน ซึ่งมาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาแถบชานเมือง และชนบท จากเกรด 10, 11 และ 12 การวิเคราะห์ใช้การวิเคราะห์แบบค่าแปรปรวน 3 ทาง (3-way analysis of variance) โดยใช้วิเคราะห์พัฒนาการทางจริยธรรม ความรู้ และสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคม รวมทั้งใช้ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลที่ได้ปรากฏว่าพัฒนาการทางจริยธรรมระหว่างนักเรียนที่มีความสามารถกับนักเรียนปกติมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ รวมทั้งพัฒนาการทางด้านความรู้ด้วย ส่วนในด้านความสัมพันธ์ได้พบความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการด้านความรู้ และจริยธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างพัฒนาการทางด้านความรู้ และสถานภาพทางเศรษฐกิจ

จอห์น เอ็ดวาร์ด โรมิโอ (John Edward, Romeo 1987: 2595-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "The Effects of Cognitive Moral Development Instruction on Moral Development Scores of Parochial High School Students" มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจผลการสอนการพัฒนาความรู้จริยธรรมจากคะแนนแบบทดสอบการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 201 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมใช้วิธีการพัฒนาจริยธรรมจากการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โคลเบิร์ก (Kohlberg) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าที (t-test) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ของเพียร์สัน (The Pearson Product Moment Correlation Technique) ผลการวิจัยพบว่า คะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีความ

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญเมื่อทดสอบค่า t -test พบว่าคะแนนการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของทั้ง 2 กลุ่มไม่มีความแตกต่างกันองค์ประกอบภูมิหลังของประชากรด้านเพศ อายุ ชั้นเรียน คะแนนสะสม การศึกษาของบิดามารดา และจำนวนปีการศึกษาในท้องถิ่นนั้น มีความสัมพันธ์กับระดับชั้น การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างมีนัยสำคัญ

อีเลียน วิลเลย์ แอนเดอร์สัน ชเวนเกอร์ (Elaine Wiley Anderson Schwenker 1987: 113-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Teacher Conceptions of Student Responsibility Strategies to Enhance it, and Their Relationships to Student Behavior" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแบบแผนหรือวิธีของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับความมีจริยธรรมและพัฒนาการทางพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของนักเรียน โดยการสัมภาษณ์ครูในเกรด 1, 3 และ 5 จำนวน 21 คน พร้อมทั้งการสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียนเพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการสอนของครูและพฤติกรรมตัดสินจากมโนทัศน์ความรับผิดชอบ และยุทธวิธีในการส่งเสริมการพัฒนาความรับผิดชอบให้แก่นักเรียน จากข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ครูพบว่า ครูได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมที่จะบ่งชี้ว่านักเรียนมีความรับผิดชอบหรือขาดความรับผิดชอบ ปรากฏให้เห็นจากการทำงานและสภาพแวดล้อมทางการงาน ได้แก่ การดูแลตนเองและการตัดสินใจและการห่วงใยสังคม ซึ่งวิธีการจัดรูปแบบการสอนจะปรากฏชัดเจนมากที่สุดในกลุ่มครูเกรด 1 รองลงมาคือ ครูเกรด 3 และเกรด 5 ตามลำดับ ส่วนยุทธวิธีในการส่งเสริมการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนพบว่า วิธีที่ใช้ส่วนใหญ่ได้แก่ การให้โอกาสแก่นักเรียนได้ปฏิบัติกรับผิดชอบ การอภิปรายความคาดหวังและผลที่ได้รับการคงไว้ซึ่งสาระสำคัญเชิงบวก นอกจากนี้ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างคะแนนรูปแบบการสอนของครูกับพฤติกรรมที่แสดงความรับผิดชอบของนักเรียน หรือคะแนนของยุทธวิธีในการส่งเสริมความรับผิดชอบกับพฤติกรรมที่แสดงความรับผิดชอบของนักเรียนที่สังเกตได้ แต่ก็นพบว่ามีค่าสหสัมพันธ์ในทางบวกปานกลางระหว่างมโนทัศน์ความรับผิดชอบ และพฤติกรรมที่แสดงความรับผิดชอบของนักเรียนกับรูปแบบการสอนกับจำนวนปีของประสบการณ์ในการสอนของครู การวิจัยครั้งนี้ทำขึ้นเพื่อประเมินความต้องการเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนเพื่อช่วยครูในการช่วยให้นักเรียนเพิ่มพูนความสำนึกในความรับผิดชอบ และมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความรับผิดชอบ ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาการเรียนการสอนของนักศึกษาวิชาครู และครูประจำการ ได้แก่ การพิจารณาหลักการที่ได้จากรูปแบบการสอนที่เน้นวินัยในตนเองมากกว่าการรับฟังวินัย

ที่ครูบอก การสอนเกี่ยวกับความรับผิดชอบให้ผสมกับภาระและเหตุการณ์ประจำวัน และเน้นการสอนตัวนักเรียนมากกว่าการสอนเนื้อหาวิชา

งานวิจัยไทยและต่างประเทศที่กล่าวมาแล้วนั้น ส่วนมากจะเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ พัฒนาการการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ความคิดรวบยอดทางจริยธรรม ความคิดเห็นทางจริยธรรม พัฒนาการทางจริยธรรม รวมทั้งสำรวจวิธีสอนแบบต่าง ๆ งานวิจัยไทยและต่างประเทศพบว่า มีจริยธรรมที่ครูได้พยายามพัฒนาและปลูกฝังให้แก่นักเรียนมาก ได้แก่ ความรับผิดชอบ งานวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นักวิจัยได้ให้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาความเข้าใจทางจริยธรรมของนักเรียน